

# Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 800 fr. per jaar

Postchekrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, Antwerpen

## KANTTEKENINGEN BIJ DE EMANCIPATIE VAN DE VROUW

Rede uitgesproken door Mr Hugo WECKX, advocaat bij het Hof van Beroep te Brussel, op de plechtige openingszitting van het Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel, op 22 november 1968.

Toen ik mij voornam enige tijd geleden, op suggestie trouwens van de heer Voorzitter van het Vlaams Pleitgenootschap, deze openingsrede te wijden aan de emancipatie van de vrouw, kon ik niet weten dat op de Olympische Spelen te Mexico, welke vóór enkele weken plaats hadden, de Olympische fakkel voor het eerst in de geschiedenis zou worden aangestoken door een overigens knappe Mexicaanse vrouwelijke athlete.

De toehoorders uit dit geacht publiek, die uit deze unieke gebeurtenis zouden menen te mogen afleiden dat de emancipatie van de vrouw thans een voldongen feit is geworden en dat een uiteenzetting hierover slechts nog voorbijgestreefde en hopeloos verouderde theoriën zou kunnen bevatten, vooral wanneer die dan nog door een man worden verdedigd, zouden hun wensen toch wel eens voor werkelijkheid kunnen nemen.

Ik ben inderdaad van mening dat de emancipatie van de vrouw nog lang niet is voltooid en dat nog heel wat vooroordelen zullen dienen weggeruimd en mentaliteitsveranderingen moeten worden doorgevoerd, alvorens men van een werkelijk voltooide emancipatie zal kunnen gewagen.

Is het de rechtspraktijk, die mij bijna dagelijks met dit probleem confronteert, of is het misschien het feit dat ik enkele maanden na het van kracht worden van de wet van 30 april 1958 mijn eed als jong advocaat aan de Brusselse Balie aflegde, die er de oorzaak van zijn dat dit onderwerp mij steeds heeft geboeid? Of is het misschien de ondervinding van elke dag uit een nog jong gezinsleven?

Wat er ook van zij, graag nam ik even een klein gedeelte van Uw drukbezette tijd in beslag, om samen enige kanttekeningen te maken bij deze thans zo besproken en beschreven emancipatiebeweging.

\* \* \*

Met Uw goedvinden, zou ik eerst even willen verwijlen bij de term « emancipatie ». Deze evolueert in de ge-

schiedenis van een zuiver juridische term naar een sociaal-kultureel begrip.

In het Romeins recht vindt men de term emancipatie terug bij de *ontvoogding van een minderjarige*: de ge-emancipeerde werd van het vaderlijk gezag ontslagen.

In de 17de eeuw werd aan de term reeds een ruimer betekenis gegeven: de Duitse protestanten bedoelden hierdoor de *bevrijding van de vorstelijke bevoogding over de kerk*.

Het begrip emancipatie evolueert verder in de 18de eeuw en wordt meer een *bevrijding van autoriteit*: de bevrijding van het gezag van de overheid, de bevrijding van de autoriteit bij intermenselijke verhoudingen, de hiërarchie, de bevrijding van bepaalde heersende normen, onder meer: de traditie, de vooroordelen en de leerstellingen.

Tijdens de Romantiek en in de 19de eeuw wordt het een sociaal-cultureel bevrijdingsproces, geformuleerd als het *verlangen naar de verandering van de gehele maatschappelijke orde*. Dit verlangen naar die totale verandering vinden wij terug bij de slaven, bij de kleurlingen, bij de joden. Het belangrijkste opzet bij al deze « emancipatiebewegingen » is het streven naar sociale gelijkstelling.

Dit streven gaat gepaard met allerlei aspecten van sociale, economische, politieke en culturele aard van sociale groepen, (de arbeiders), van kerkelijke groepen (de joden), van rassengroepen (de zwarten), van aparte groepen (de vrouwen).

Het is opmerkelijk, dat bij al deze bewegingen niet gestreefd wordt naar integrale gelijkheid, maar naar een geprivilegieerde gelijkheid met de dichtsbij hogere groep, de referentiegroep; zo bijvoorbeeld de bourgeoisie en de adel, de ambachtslieden en de gezellen en leerlingen.

De geprivilegieerde emancipatie ontstond uit afgunst op de bevoorrechte groep. De geprivilegieerde gelijkheid werd de anderen ontzegd.

Wanneer wij in Van Dale's woordenboek een verklaring zoeken voor de term emancipatie, dan vinden wij, in een eerste betekenis: vrijstellen van vaderlijk gezag of van voogdij — mondig verklaren — vrijmaken; in een tweede

betekenis: ontheffen van beperkende bepalingen. — gelijkstellen voor de wet; en in een derde betekenis: vrijmaken van een drukkend gezag — zelfstandig maken of verklaren.

In « Het juiste Woord » van Brouwers treffen wij de term emancipatie aan in de rubriek waar gehandeld wordt over vrijheid en gevangenschap.

Het staat nu ongetwijfeld reeds vast, dat de belangrijkste emancipatiebeweging uit de 20ste eeuw, en dan zeker uit de tweede helft ervan, die zal zijn van de vrouwen-emancipatie.

Hella S. Haasse schrijft daaromtrent: « Het gaat er om nu een inzicht te krijgen in de diepe samenhang en wisselwerking tussen de vrouw en de wereld der menselijke verhoudingen. De emancipatie, dat wil zeggen de persoon-, de mens- wording van de vrouw is een proces dat zich voltrekt gelijktijdig met de noodzakelijke verbroedering der volkeren, waarbij de rechten van de individuen die samen die volkeren vormen belangrijker zijn dan de eisen van naties, handelsconcerns en ideologieën ».

\*\*\*

Hoe evolueert nu een emancipatieproces in het algemeen, en hoe evolueert en zal waarschijnlijk, meer in het bijzonder dan, het emancipatieproces van de vrouw verder evolueren?

Elk emancipatieproces start met een wat wij zouden kunnen noemen idealistische periode, waarin het ideaal geformuleerd wordt en waardoor een emotionele geladenheid ontstaat. Uit deze emotionele geladenheid groeit dan de periode van de formeel-juridische gelijkstelling, om ten slotte te evolueren naar de volledige aanpassing.

\*\*\*

Elk emancipatieproces vangt aan zodra een groep « bevoogden, onmondigen » haar idealen kenbaar maakt en wel op dusdanige wijze, dat er de « openbare mening » door geraakt wordt.

Wat meer bepaald de emancipatie van de vrouw betreft, kan men eensdeels vooropstellen, dat die idealistische periode een hele tijd heeft geduurd; doch anderdeels kan men voorhouden, dat die periode thans definitief voorbij is.

Van in de oudheid reeds gingen er stemmen op in de richting van de ontvoogding der vrouw en bijwijlen heeft zij ook werkelijk emancipatieperiodes beleefd. Er kan, tussen haakjes, wel even de aandacht op gevestigd worden, dat van al de vrouwen uit de Oudheid de Egyptische over de grootste zelfstandigheid beschikte en door de man als een gelijke werd behandeld. De situatie van de Egyptische vrouw was zo uitzonderlijk, dat zulks moeilijk als een toevallig verschijnsel kan worden bestempeld. De belangrijkste oorzaak hiervan schuilt in de godsdienst van de Egyptenaar en vooral dan in zijn liefde voor de godin Isis, die ver boven alle andere goden werd vereerd. Waar Babylonische reliëfs ons man en vrouw tonen in een achter elkander schrijdende beweging, de vrouw in kleding, houding en gebaar de man imiterend, daar suggereert de Egyptische tekeningen vaak de vrouw, zittend naast de man, haar arm in een symbolisch gebaar van rustig bezit om zijn schouders geslagen. Waar al de andere vrouwen uit de Oudheid en uit de eerste kristelijke tijden het hoofd gesluiert hielden, liep de Egyptische vrouw blootshoofds, enkel zich tooiend met gevlochten papyrskronen. Zij nam deel aan de arbeid van de man, ging met hem op ganzenjacht, bewaakte de in het riet verscholen boot en haalde de buit op welke door de man werd geschoten. Zij at met hem aan dezelfde tafel en deelde met hem hetzelfde bed — wat niet zo geheel natuurlijk is als het ons thans wellicht voorkomt. De Egyptische vrouw kon een eigen fortuin en eigen goederen bezitten, persoonlijk kontrakten

afsluiten en naar goedgevonden handelen wanneer haar een erfenis te beurt viel. — En zeggen, dat wij steeds wachten op de uitvoering van het tweede deel van het regentsbesluit van 14 mei 1948 nopens de herziening van de bepalingen van het burgerlijk wetboek betreffende de huwelijksvoorwaarden. — Mettertijd werd het bij de Egyptenaren de gewoonte een huwelijk bij kontrakt vast te leggen; daarin was uitsluitend sprake over de plichten van de man ten aanzien van de vrouw — dat zijzelf haar plichten zou nakomen werd ofwel stilzwijgend aanvaard... ofwel als een utopie voorts onbesproken gelaten. In die huwelijkskontrakten werd ook de som vastgesteld van het jaarlijks door de man aan zijn vrouw te betalen alimentatiegeld. Waarschijnlijk was het voor de Egyptenaar, net als voor de man uit deze tijd, een raadsel waar de vrouw met al dat geld bleef, maar de Egyptische man aanvaardde deze uitgave als onvermijdelijk.

De plaats welke de Egyptische vrouw in de Oudheid bekleedde was echter een uitzondering. Bij de Perzen, de Grieken en de Romeinen nam de vrouw een ondergeschikte plaats in. Eerst de Grieken en later de Romeinen hebben herhaaldelijk getracht de Egyptenaren op dit punt « meer gezond verstand bij te brengen »; doch de dochters van de farao's zijn vrije vrouwen gebleven tot op de dag dat de herinnering aan Isis voorgoed verdween.

Met het groeien van de beschaving en de intellectuele ontwikkeling — het was het voorrecht van de man onderwezen en opgevoed te worden — werd de vrouw meer en meer verwezen tot de louter huishoudelijke arbeid. En hoewel Homeros prachtige vrouwenfiguren heeft geschapen, zoals de bloesemprielle Nausikaa, de tere Andromache, die op zo ontroerende wijze afscheid nam van haar Hector, en de trouwe Penelope, zou enige eeuwen later door Menander geschreven worden: « De goden hebben de aarde met vele monsters bevolkt, maar van alle is de vrouw het meest te vrezen: zij is een ziekte die zich in uw vlees vasthaakt en u nooit meer loslaat »; terwijl Hippomax er niet voor terugdeinsde neer te pennen: « Er zijn slechts twee dagen in geheel uw leven waarop gij vreugde aan uw vrouw beleefd: de dag van haar huwelijk en de dag van haar begravenis ». In de Atheense gouden eeuw van Perikles kwam de vrouw niet slechts op de tweede plaats, maar werd zij werkelijk in een vernederende positie teruggedrongen. Euripides wenste dat het vrouwenras nooit zou hebben bestaan... tenzij dan voor hem alleen en Perikles bracht wel hulde aan de vrouw, doch spoorde haar aan naamloos te blijven, zowel in goede als in slechte zin.

De legendarische Xantippe zou in haar dagboek als volgt hebben genoteerd: « Ik word oud en krijg rimpels, waarvoor geen zalven of balsems baten. Maar het hindert mij niet meer. Zelfs toen ik mooi was, merkte Socrates het niet. Ik ben nooit zijn levensgezellin geweest, nooit iemand die hij in vertrouwen nam, of wie hij iets van zichzelf schonk. Ik was slechts de vrouw die zijn huishouding deed en hem kinderen baarde. Is dat onze enige taak? Werden wij daartoe door de goden geschapen? Ik geloof het niet. Er moet nog een andere bestaansreden zijn, die ik niet ken. Die ook Socrates niet kende. Een reden die de oorzaak was van de vreugd en de pijn van Penelope, van Andromache... iets dat Aspasia van Millete en Perikles moeten hebben vermoed... Maar hoelang zal het nog duren voor wij dat onvindbare hebben gevonden? »

Een eerste verzuchting naar emancipatie? Ongetwijfeld! Maar van enige emancipatie kon in Griekenland geen sprake zijn, daar de vrouw er geen kans kreeg tot enige intellectuele ontwikkeling, met het gevolg dat zij er geen beroep kon uitoefenen, behalve dan dat van min of voedvrouw.

Bij de Romeinen beterde er de situatie van de vrouw niet op. De mater patriae van de Republikeinse periode was streng voor zichzelf, eerbaar, zwijgzaam en schonk het vaderland zonen. De Romeinse vrouw genoot in feite nog minder rechten dan de Griekse. Juridisch beschouwd was zij steeds iemands bezit: als meisje het bezit van de vader, als echtgenote het bezit van de man. En hoewel er onder de Romeinse keizers voor het eerst in de geschiedenis een periode is geweest van vrouwenemancipatie, welke te wijten was aan toevallige omstandigheden, zoals de algemeen heersende losbandigheid, de overvloed van echtscheidingen, het sluiten van schijnhuwelijken, werd de vrouw in dit tijdperk slaaf van zichzelf, omdat zij geenszins voorbereid was op de vrijheid welke haar zo plotseling te beurt viel, met het gevolg dat de houding van de man te haren opzichte er heel wat slechter op werd: het respect had plaats gemaakt voor spot en minachting.

De Middeleeuwen zijn allesbehalve genadig geweest voor de vrouw. De hoofse minnedienst van de ridders en de waardering voor de kloostervrouwen ten spijt, bekwamen de gewone vrouwen geen vermeerdering van rechten noch een hogere appreciatie als mens. In onze gewesten, beheerst door de Salische wet, was er geen plaats voor de vrouw als rechtspersoon. En evenals Aristoteles zou Thomas van Aquino doceren dat de man een volkomen, de vrouw een onvolkomen wezen is.

In het herfsttij van de Middeleeuwen en bij het aanbreken van de zogenaamd verlichte Renaissance barstte dan over Europa een van de hevigste uitingen van kollektieve vrouwenhaat los, met name: de heksenjacht. Niet één vrouw was nog veilig voor verdenking, van het kleine meisje tot de oudste vrouw, van de deerne tot de vroomste non. Deze heksenjachten, welke in sommige landen eeuwen hebben geduurd — in 1836 werd op het schiereiland Hela (Dantzig) nog een vrouw als heks verdronken bij toepassing van de waterproef — waren als het ware een oorlogsverklaring aan het vrouwelijk geslacht. Doch niet enkel in Europa, zelfs tot in de nieuwe wereld werden « heksenprocessen » gevoerd. Het meest beruchte heksenproces had trouwens plaats in het stadje Salem bij Boston op het einde van de 17de eeuw.

In de periode van de hoog-rennaissance en het humanisme zou de vrouw voor het eerst een rol spelen, niet door haar schoonheid, maar door haar verstand. Er was nog geen sprake van emancipatie in de absolute zin van het woord, maar Elisabeth van Engeland, Catharina de Medicis, Joanna van Aragon e.a. waren ongetwijfeld grote persoonlijkheden, die geschiedenis hebben gemaakt. Madame de Rambouillet, Madame de Sévigné en Made-moiselle de Scudéry hielden literaire salons, terwijl koningin Christina van Zweden en Isabella de Luna heel wat bekendheid verwierven als ware maecenae en Thomas Morus grote eerbied betuigde voor het intellect van zijn dochter Meg.

De polemieken over de waarde van de vrouw werden inmiddels voortgezet. Verlichte geesten traden op als verdedigers van het zwakke geslacht en propageerden, in theorie althans, zoals Voltaire, de gelijkwaardigheid van man en vrouw. Een Diderot zou o.m. schrijven: « Femmes, je vous plains. Dans toutes les coutumes la cruauté des lois civiles s'est réunie contre toutes les femmes à la cruauté de la nature. Elles ont été traitées comme des êtres imbéciles ». Zelfs Montesquieu, die nooit bijster hoog met de vrouw opliep, stelde de mogelijkheid in het vooruitzicht dat zij in de politiek een rol zou spelen.

Het is merkwaardig hoe dit kenbaar maken der idealen vrijwel altijd geschiedt door een of meer personen, die in feite niet tot de groep der onmondigen behoren. Zo is het alom gekend, dat de emancipatie van de vrouw

in de Verenigde Staten van Amerika grotendeels door mannen werd gevoerd.

\*\*\*

Uit dit uiteraard onvolledig historisch overzicht blijkt, dat, telkenmale wanneer de menselijke geest naar ontvoogding streefde, de vrouw eveneens daartoe de kans kreeg; iedere keer echter liet zij die ongebruikt voorbijgaan. De vrouw uit het Romeinse Keizerrijk had vrij kunnen zijn, doch zij gebruikte haar vrijheid tegen zichzelf. Met de Franse Revolutie werd haar een unieke kans geboden, die evenwel ook niet door haar werd waargenomen. Zij was mede opgestapt naar Versailles en zij had het luidst geschreeuwd toen het hoofd van Marie Antoinette viel; maar wanneer voor Olympe de Gouges het ogenblik was aangebroken, om op de Verklaring van de Rechten van de Mens de Verklaring van de Rechten van de Vrouw te laten volgen, werd zij niet eens gesteund en kwam per slot van rekening onder de valbijl van de guillotine terecht.

Pas bij het einde van de vorige eeuw zou er een kentering intreden en dit mede onder invloed van de individualistische romantiek, waarbij de vrouw ontdekte dat zij een individu was, met een eigen karakter, een eigen waarde en derhalve ook met eigen rechten. Rationele argumenten noch zakelijke standpunten zouden zich nog doen gelden, wanneer de bewustwording van de arbeiders- en arbeidstersmassa als een elektrische schok door alle lagen van de maatschappij voer. De massa was emotioneel geladen en werd strijdvaardig, er ontstond een crisissituatie en de bevoorrechte groepen gaven toe door het erkennen van de rechten van de massa.

Wat meer bepaald de vrouwenontvoogding betreft tekenen zich twee bewegingen af. De Burgerij kwam op voor een degelijker onderwijs, een ruimer opvoeding van het meisje, terwijl vele vrouwen uit de burgerij, om aan het nietsdoen te ontsnappen, hun persoonlijke vrijheid en onafhankelijkheid zochten in de arbeid buitenshuis. Aldus werden de eerste beroepen voor vrouwen opengesteld; het waren die van lerares en verpleegster. De arbeidstersvrouwen daarentegen, die maling hadden aan onderwijs en hygiënische jobs, omdat zij genoodzaakt waren in de fabrieken en de ateliers te staan om hun gezin niet van honger te laten omkomen, zagen slechts heil in het algemeen stemrecht, opgenomen als zij waren in de algemene stroming van de emancipatie van het proletariaat.

Het zou nog een hele tijd duren eer de vrouwen het algemeen stemrecht zouden verwerven; België was trouwens met Frankrijk... in 1948 een der laatste Europese landen waar het stemrecht voor de vrouw werd ingevoerd.

\*\*\*

Maar daarmee belanden wij dan in de tweede periode van ons emancipatieproces, die van de formeel-juridische gelijkstelling.

Op een bepaald ogenblik wordt de emancipatie een formeel-juridisch feit, hetgeen nog niet de volle sociale gelijkberechtiging betekent. Want de nieuwe status eist een grote aanpassing; men wil trouwens terecht niet alleen de gelijke zijn in rechten, maar eveneens sociaal cultureel.

De emanciperenden voelen hun tekorten en willen door onderwijs en vormingswerk gelijkwaardig worden, zij willen zich het waardensysteem eigen maken dat tot dusver slechts voor de meer bevoorrechte groep gold.

Zo zijn vrijwel alle onderwijsvormen thans voor de vrouwen opgesteld en de demokratisering van het onderwijs voltrekt zich tevens voor de meisjes. Wij kunnen op dit ogenblik niet voorzien welke gevolgen deze demokratisering van het onderwijs samen met de veralgemening van het onderwijs voor meisjes zal hebben. Maar mogelijk brengen zij in het leven van de vrouwen

en in de ganse maatschappij een grondige omwenteling teweeg.

Intussen tekenen zich enige belangrijke tendensen af. In het lager middelbaar onderwijs zijn de meisjes goed vertegenwoordigd en hebben zij hun achterstand op de jongens omzeggens ingehaald. Wat het lager technisch en beroepsonderwijs betreft, stelt men vast dat ongeveer negen van de tien meisjes de traditionele afdelingen volgen, nl. naad, huishoudkunde, landbouwhuishoudkunde en handel.

In het hoger middelbaar onderwijs merkt men, dat de meisjes sedert 1960 hun achterstand langzaam aan het inlopen zijn, doch eveneens hier blijkt dat het grootste gedeelte van de meisjes de lessen in de voor hen traditionele afdelingen volgen.

In het hoger onderwijs daarentegen, hebben de meisjes nog een tamelijk grote achterstand. Volgens de recentste gegevens zou de studentenbevolking van de vier universiteiten, de twaalf met universiteit gelijkgestelde instellingen en de acht hogere scholen in ons land, voor iets meer dan 25% uit meisjesstudenten bestaan. Het is wel typisch voor de belangstellingssfeer van de vrouw, dat de meisjesstudenten de meerderheid uitmaken — 50,33% — in de afdelingen wijsbegeerte en letteren en in de aanverwante sekties. In de fakulteiten der pharmaceutische wetenschappen vertegenwoordigen zij 49,4% der studentenbevolking, terwijl zij in de pedagogische en de psychologische afdelingen 45,53% vormen. In tegenstelling daarmede bedraagt hun aantal slechts 3,1% in de fakulteiten der landbouwwetenschappen.

Ook vrijwel alle beroepen en bedrijvigheden staan thans voor de vrouw open — op enkele uitzonderingen na. Uit inlichtingen, ingewonnen bij het Vast Wervingssekretariaat, blijkt dat inzake aanwervingsvoorwaarden nog slechts één exclusieve bestaat ten aanzien van de vrouwen, namelijk in de gehele sector van de « douanen ». De vrouw kan totnogtoe voor geen enkele functie op geen enkel echelon van deze sector aangeworven worden, zelfs niet als opsteller.

In verband met de bevorderingsvoorwaarden zijn er nog enige categorieën van ambten en functies welke taboe zijn voor de vrouw. Meer bepaald bij de departementen van buitenlandse zaken en financiën.

Zo werd enige jaren geleden aan de toenmalige minister van financiën als parlementaire vraag gesteld waarom vrouwelijke kandidaten steeds niet in aanmerking kwamen voor de betrekkingen bij de besturen van de direkte belastingen, van de douanen en accijnzen en van het kadaster. Doodernstig antwoordde de minister ongeveer in dezer voege: men moet niet denken dat het probleem betreffende het al dan niet toelaten van vrouwelijk personeel bij deze diverse fiskale besturen niet aandachtig werd onderzocht. Wat de administratie van douanen en accijnzen betreft, stelt het probleem nopens de toetreding van vrouwelijk personeel zich natuurlijk niet, de aard zelf van deze functies leent zich niet tot de aanwending van vrouwelijk personeel! Daar het grootste deel van de activiteiten van de landmeters en controleurs van het Bestuur van het kadaster bestaat uit « grondoperaties », is het vanzelfsprekend dat de vrouwen van deze ambten dienen te worden uitgesloten, omdat het fysiek gestel van het grootste belang is voor de uitoefening van het beroep van agent van het kadaster. Voor de administratie der rechtstreekse belastingen wordt slechts beroep gedaan op mannelijk personeel voor wat betreft de invorderingen, gelet op het bijzonder karakter van deze opdrachten, welke dikwijls dienen te worden volbracht in uiterst moeilijke en delikate omstandigheden. Is de minister er dan zo zeker van dat voor deze uiterst moeilijke en delikate opdrachten zoals hij ze noemt de overredende glimlach van een liefvallige agente van de

belastingen niet eerder een wederspannige belastingplichtige zou overtuigen, dan het strenge gelaat zonder enige zweem van vrolijkheid van de agent van de fiskus, gevolgd door een plechtige deurwaarder, die steeds gehaast is om een koord te leggen rond een oude piano of een stel dito meubeltjes?

Ook in de uitoefening van de vrije beroepen begint de vrouw langzaam een plaats te veroveren. Bij de Brusselse balie zijn er op dit ogenblik 196 vrouwelijke advocaten op een totaal van 1338, hetzij ongeveer 15%.

Wij constateren echter dat, hoewel alle studierichtingen en alle beroepen en functies, op slechts enige uitzonderingen na, voor de vrouw zijn open gesteld, zij zich meestal uitsluitend op minder geëerde plaatsen bevindt. Het is inderdaad uiterst zelden, dat een vrouw een financieel zeer interessante plaats bekleeft of een post bezet waar zij over definitieve beslissingsbevoegdheid beschikt. Mevrouw De Riemaecker zal weliswaar de geschiedenis ingaan als de eerste Belgische vrouwelijke minister, maar de politieke evolutie van de jongste maanden in ons land wijst er op, dat de actieve inschakeling van de vrouw in de politiek er andermaal wat op achteruit is gegaan. Bij de recentste wetgevende verkiezingen is de vrouwelijke vertegenwoordiging in het parlement opmerkelijk minder geworden, in de senaat b.v.b. zetelden sedert 1921 vrijwel steeds één of meer vrouwen, nu geen enkele meer.

In haar openingsrede, onder de titel « Paradoxen van een ongelijkheid », tijdens de plechtige openingszitting van de Vlaamse Conferentie der Balie bij het Hof van Beroep te Gent op 22 oktober 1955 uitgesproken, zou Mevrouw Mr M. De Rijck - De Cordier zeer terecht aanstippen: « een goede rechtsordening heeft een dubbele taak, nl.: de gelijkberechtiging van man en vrouw als evenwaardige rechtssubjekten, rekening houdend met het feit, dat zij beiden in wezen volledig verschillend zijn. » Een drietal jaren later werd bij ons de wet van 30 april 1958 uitgevaardigd, waarin het principe van de gelijkheid van man en vrouw in het gezin geponeerd werd en waarin de gehuwde vrouw een morele erkenning kreeg. Al gauw heeft de rechtspraak echter uitgewezen dat, hoewel de gehuwde man en de gehuwde vrouw theoretisch door de wet als gelijken worden behandeld in het gezin met hun wederzijdse rechten en plichten — zij moeten samen hun beslissingen treffen en bij onenigheid is veelal voorzien dat de vrederechter, de jeugdrechter of de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg als scheidsrechter zal optreden — deze gelijkheid niettemin volledig wordt geneutraliseerd door het verouderde huwelijksgoederenrecht, dat dringend grondige vernieuwingen vergt, vernieuwingen welke, spijs des projecten van de heren Vermeylen en Wigny, maar niet uit de parlementaire bus komen.

De verregaande beheersmacht van de man over de goederen van de gemeenschap en over de persoonlijke goederen van de vrouw in de stelsels van de wettelijke gemeenschap van goederen en van de gemeenschap van aanwinsten, kan aanleiding geven tot erge misbruiken in hoofde van de man in de gezinnen waar de verstandhouding zoek is. Niet zozeer ter wille van deze mogelijke misbruiken, maar veeleer in het raam van de vernieuwde visie op de vrouw, die terecht overigens het recht op ontplooiing van haar persoonlijkheid in volle vrijheid opeist, dient de wetgever dringend een wettelijk stelsel van huwelijkse voorwaarden uit te vaardigen, waarin een gemeenschap van goederen in het leven wordt geroepen, waarbij man en vrouw samen deze gemeenschap beheren en er samen over beschikken.

De wet op de jeugdbescherming van 8 april 1965 heeft plechtig het principe bekrachtigd dat de ouderlijke macht voortaan door de vader en de moeder samen wordt uit-

geoeffend, aldus de tekst van het nieuw art. 373 van het burgerlijk wetboek. De ouders moeten dus gezamenlijk de persoonlijke goederen van hun minderjarige kinderen beheren. In geval van onenigheid tussen de ouders is de wil van de vader doorslaggevend, maar de moeder heeft het recht zich tot de jeugdrechtbank te wenden. In de praktijk wordt echter vastgesteld, dat voor het opvragen van het spaargeld van de kinderen, de spaarkassen en banken het wel te ingewikkeld vinden om beide ouders te laten tekenen; bedoelde instellingen passen dan ook alleen het tweede lid van art. 373 van het burgerlijk wetboek toe, dat bepaalt dat de wil van de vader doorslaggevend is in geval van onenigheid, zodat in feite het vroegere systeem steeds wordt toegepast.

Indien het principe van het gezamenlijk uitoefenen van de ouderlijke macht door beide ouders konsekwent wordt doorgetrokken, dan zou de wet moeten gewijzigd worden in deze zin, dat bij onenigheid van de ouders de jeugdrechter dient te beslissen.

Ook de rechtspraak schijnt zich nog niet te kunnen verzoenen met de herwaardering van de vrouwelijke persoon in het algemeen en de waardering van de huishoudelijke prestaties van de gehuwde vrouw in het bijzonder. Inderdaad, de schadevergoeding welke door de rechtbanken wordt toegekend aan de gehuwde vrouw voor het niet kunnen vervullen van haar huishoudelijke taak tengevolge van een ongeval veroorzaakt door derden, is bijzonder laag. De hiervoor toegekende bedragen blijven nog ver beneden het loon van een werkvrouw en worden veelal dan nog afhankelijk gesteld van de standing welke het gezin heeft bereikt dank zij de uitoefening van het beroep van de man. Het is de hoogste tijd dat de rechtbanken zich gaan bezinnen over de economische waarde van de gehuwde niet buitenshuis werkende vrouw.

Ook op het gebied van de vrouwenarbeid is nog heel wat voor verbetering vatbaar. Een volwaardige emancipatie onderstelt dat de gehuwde vrouw vrijelijk en in overleg met haar echtgenoot moet kunnen beslissen of zij buiten haar gezinstaat tegelijkertijd een andere taak zal vervullen. De uitoefening van een beroep is zonder twijfel een belangrijke hulp voor de vorming en de ontplooiing van de persoonlijkheid, terwijl de gemeenschapszin er door ontwikkeld wordt, met het gevolg dat het individu zich sociaal zal verrijken. Bovendien verleent de arbeid economische bestaanszekerheid, wat tevens de vrouw in de gelegenheid stelt de materiële welstand van het gezin mede te helpen verzekeren. Het is dan ook verkeerd de vrouwenarbeid en vooral de arbeid van de gehuwde vrouw te meten met verouderde en voorbijgestreefde slogans als: « de gehuwde vrouw moet bij de haard blijven » en « een gehuwde vrouw die uit werken gaat, verwaarloost haar gezin ».

Maar zoals gezegd dient op dit gebied in de sociale sektor nog heel wat te worden aangepast. De waardering voor het werk van de vrouw en de vergoeding voor haar arbeid stelt nog altijd een nijpend probleem. Vele vrouwen worden steeds onvoldoende bezoldigd, ofwel omdat in talrijke sectoren de gelijke bezoldiging nog niet verwezenlijkt werd, ofwel omdat de klassifikatie van de vrouwenarbeid tot dusver onderaan de ladder voorkomt, tengevolge van een duidelijk onderschatten van haar eigenschappen.

Volledigheidshalve dienen de nieuwe wetsbesluiten op de vrouwenarbeid, van kracht geworden op 1 januari 1968, vermeld te worden. Tot vóór deze datum bestond de wet op de vrouwen- en kinderarbeid, alsof de problemen van die twee groepen identiek waren! Deze nieuwe wetsbesluiten voorzien o.m. het recht om de toepassing van het artikel 119 van het verdrag van Rome, dat het principe van gelijk loon voor gelijk werk huldigt, aan het oordeel van de werkrechtshouders te onderwerpen. Aangezien het hier eensdeels een subjektief recht betreft en de nieuwe wet

anderdeels geen eigen « intern Belgische » interpretatie van de gelijke bezoldiging vooropzet, zullen wij eerst op enige konkrete gevallen moeten wachten, opdat wij op voorbeelden van de rechtspraak zouden kunnen steunen.

Ook op het gebied van de sociale zekerheid heerst nog heel wat discriminatie! Voor de werkloosheidsvergoeding wordt de volwassen vrouw gelijkgesteld met de minderjarige man, terwijl aan een vrouw-gezinshoofd steeds 19 fr. per dag minder wordt uitbetaald dan aan een man-gezinshoofd. De berekening van de betaalde vakantie van de arbeidster gebeurt totnogtoe op een lager forfaitair bedrag en het bediendenpensioen van de vrouw is tot op heden lager dan dat van de alleenstaande mannelijke bediende, hoewel de bijdragen voor de maatschappelijke zekerheid wél dezelfde zijn.

Er is eveneens dringend behoefte aan een juiste waardering en erkenning van de belangrijke en zware taak van de vrouw als moeder. Het voortbrengen en opvoeden van kinderen tot evenwichtige en volwaardige burgers is een belangrijke bijdrage tot het maatschappelijk leven. De maatschappij moet dan ook niet uitsluitend erkennen dat dit een waarde is die het gezin presteert, maar moet tevens mogelijkheden creëren opdat het gezin deze opdracht zo goed mogelijk zou kunnen vervullen. Daar waar de maatschappij reeds een hele reeks hulpmiddelen heeft opgebouwd voor de vorming en de opvoeding van de jeugd, zoals de uitbouw van de bestaande onderwijswetten, de subsidiëring van allerlei jeugdwerken, sociale voorziening, zoals sport- en speelpleinen, enz., kan men zeggen dat de zorg voor de kleine kinderen in feite volledig aan het gezin alleen wordt overgelaten. In het gezin rust het ter wereld brengen van en de zorg voor kleine kinderen meer op de moeder dan op de vader. Ten aanzien van de moeder zou men ernstig het probleem dienen aan te pakken betreffende een financiële steun of vergoeding voor de verzorging van kleine kinderen en zulks tot op zekere leeftijd en geplafoneerd op basis van het gezinsinkomen. Daarenboven zou eveneens het systeem van de kinderkribben en peuterscholen volledig moeten herzien en heraangepast worden. Tenslotte zou de formule van het meer en meer ingang doen vinden van part-time werk voor de vrouw, deze kunnen helpen om haar taak van echtgenote en moeder en haar drang om toch met de buitenwereld in contact te blijven in haar leven tot een evenwichtig geheel uit te bouwen.

\* \* \*

De emancipatie moet door aanpassing worden voltooid. En hiermede bereiken wij de derde en laatste étape van ons emancipatieproces, die van de aanpassing, welke vaak met heel wat moeilijkheden gepaard gaat. Onder deze moeilijkheden kan men vooreerst de afgunst van de ex-bevoorrechtten noteren, zo bijvoorbeeld de houding van de burgerij tegenover de arbeiders op het einde van de vorige en bij het begin van deze eeuw. In de emancipatiebeweging van de vrouw vinden wij tevens voldoende voorbeelden van afgunst in hoofde van de man — de ex-bevoorrechte — zo o.m. het schimpen op de vrouwen, die de lange broek dragen, roken en dergelijke meer, hetgeen vooral in den beginne door de man veelal uitsluitend aangezien werd als een loutere imitatie en navolging van typisch mannelijke houdingen en gewoonten. Bovendien is er insgelijks het verschijnsel van de teleurstelling om het verlies van het vertrouwde, de geëmancipeerden moeten een deel van hun oude leefgewoonten prijsgeven. Zeer terecht oordeelt mevrouw Renard - De Leebeeck dan ook: « velen onder de vrouwen zouden liefst rechtsomkeer maken, terug naar de tijd toen ze zich veilig voelden onder de beschutting van een sterke, voor haar denkende en voor haar beslissende man ».

Aanpassing en individualiteit sluiten elkaar niet uit, integendeel, zij zijn innig met elkaar verbonden. Trouwens, aanpassing komt veelvuldig voor in het leven en plaatst de mens iedere keer voor problemen. Men wordt ontelbare keren « schacht » in zijn leven.

Zo ook wordt de vrouw thans « schacht » in haar nieuw leven! De echte emancipatie eist dat de vrouw onbevangen en vrij leert leven en bewegen in haar vernieuwde wereld. En dit gaat en zal ongetwijfeld nog gepaard gaan met vele moeilijkheden, onder meer tengevolge van de sociaal-culturele verschillen tussen oud en nieuw, zo eveneens tengevolge van de houding van de sterk traditionalistisch ingestelden, die zich beroepen op ethische motieven in de zin van: de vrouw is bezig haar eigen-aardige, onvervangbare, typisch-vrouwelijke deugden te verliezen; daardoor verliest zij haar natuurlijke charme, of liever nog haar natuurlijke macht.

Aanpassing onderstelt echter een actief willen. Passief zich conformeren is fout, terwijl niemand gediend is met een schijn-aanpassing. In het emancipatieproces van de vrouw zal het sukses van de aanpassing het gevolg zijn van de actieve rol die de vrouw speelt in en van het positief willen deelnemen in haren hoofde aan deze aanpassing.

De grootste hinderpaal is hier ongetwijfeld hetgeen mevrouw Renard - De Leebeek in haar werk « Vrouw zijn, noodlot of keuze » noemt: « der vrouwen drempelvrees ».

De vrouw heeft op dit ogenblik ongeveer dezelfde kansen als de man. Wat doet ze ermee? En mevrouw Renard - De Leebeek gaat verder: « Waartoe dienen rechten waarvan men geen gebruik maakt, kansen die niet worden aangegrepen, toekomstperspektieven die men huiverig onder ogen ziet, plichten inherent aan de nieuw verworven vrijheid die te zwaar wegen, verantwoordelijkheden tegenover zichzelf en de anderen die men niet aankan? »

Ja, waarom maakt de vrouw nog niet meer gebruik van de haar geboden kansen? Mijns inziens zijn er vooral drie redenen:

1° omdat de maatschappij waarin wij leven er nog niet is op voorbereid;

2° omdat het streven naar emancipatie tot dusver enkelgericht is geweest, het beoogde einddoel was de gelijk-schakeling van man en vrouw;

3° omdat de vrouw er niet werd op voorbereid een zelfstandig volwassen wezen te zijn, zodat zij nog veelal lijdt aan drempelvrees.

En mevrouw Renard - De Leebeek gaat verder: « Het ogenblik van de werkelijke emancipatie is aangebroken »... « zoals de mannenoverheersing nooit mogelijk zou geweest zijn zonder de medeplichtigheid van de vrouw, is er geen herstel van deze onrechtvaardigheid mogelijk zonder de medewerking van de man »... « maar in laatste instantie is het de vrouw die over haar eigen toekomst beslist, niet de man. Zijzelf moet kiezen of ze haar vrouw-zijn als een noodlot blijft ondergaan of vrij-beleeft. »

Hiertoe zijn echter enige algemene maatregelen geboden.

Vooreerst de hervorming van de meisjesopvoeding, waarbij de receptiviteit tot volle ontwikkeling dient te worden gebracht. Nog al te vaak wordt bij de opvoeding onderscheid gemaakt tussen meisjes en jongens: van jongsaftaan wordt aan vele kinderen ingeprent dat bepaalde taken typisch vrouwelijk zijn en dat het vrouwelijk element van het gezin ten dienste staat van het mannelijk element, zo bijvoorbeeld wanneer alleen dochtertjes moeten helpen bij het huishoudelijk werk en kinderen aldus bewust of onbewust het vooroordeel wordt bijgebracht dat het huishoudelijk werk specifiek vrouwelijk is en minderwaardig voor de man. Zo ook bij de keuze van studierichting van de meisjes. Men aanziet de beroepsvorming van de meisjes wel niet meer als overbodig,

docht veeleer als een verzekering tegen het « risico » van het celibaat, de echtscheiding of het vroegtijdig weduwschap; maar toch gebeurt de studierichting nog al te dikwijls in functie van de bruikbaarheid van de vorming in het gezin (vb.: huishoudkunde, snit en naad, familiale afdelingen) dan wel in functie van de mogelijkheden van het kind. Bij het kiezen van de studierichting van hun meisjes handelen nog veel te veel ouders in overeenstemming met de tradities en wanneer een financiële inspanning moet worden gedaan om de studies van de kinderen te kunnen bekostigen verlenen nog zeer veel ouders voorrang aan de studies van de zoons, zelfs indien de dochter intelligenter is. Zeer terecht schreef mijn confrater Mr. Gilbert Kirschen onlangs:

« ... La vaisselle est plus qu'une obsession, c'est le symbole pour la femme de son asservissement permanent et pour l'homme de sa déchéance, de la chute d'Hercule aux pieds d'Omphale. »

» Et il faut pourtant que les époux la fassent cette vaisselle car si nos mères étaient servies et si nos femmes sont parfois aidées, nos enfants ne pourront compter que sur eux mêmes.

» Répartir également entre les époux les charges matérielles du ménage constitue une réponse évidente mais comment la faire admettre par tous, la faire entrer dans les mœurs? Il suffit de songer à l'hilarité que suscite à l'écran, le spectacle d'un homme ceint d'un tablier tentant de cuire un œuf ou d'apaiser un bébé.

» Il me paraît que cet état d'esprit ne pourra être modifié que par une rigoureuse offensive menée simultanément sur les fronts de la famille, de l'école et de la télévision.

» Il faut d'abord que les parents inculquent à leurs enfants, surtout par leur exemple, le respect du travail de leur mère et le partage familial des tâches et responsabilités. Je connais ainsi un petit bonhomme qui ne dira plus dédaigneusement que le balayage n'est pas un travail d'homme...

» D'école doit, elle, entreprendre une véritable campagne de désintoxication car notre enseignement classique donne du couple conjugal une image aussi fausse que désuète. Le bonhomme Chrysale et la Mégère apprivoisée n'ont pas exactement les mêmes conceptions que nous des droits et devoirs des époux. Si j'étais psychanalyste j'attribuerais, sans doute, certains échecs conjugaux à l'influence exercée sur des adolescents par des professeurs misogynes sous prétexte de commenter Molière ou Rabelais. » Tot daar Meester G. Kirschen.

Naast de hervorming van de opvoeding, moet men uiteindelijk komen tot een herwaardering van het gezin en tot een revalorisatie van de gezinsarbeid. De beleving van de geest van de emancipatie door man en vrouw zal tot gevolg hebben de overgang in gezinsverband van een ondergeschikte positie naar een gewijzigde verhouding tussen de gezinsleden alsmede de demokratisering van de huwelijksverhouding met vrije partnerkeuze en medebepaling van de relatie man - vrouw. In een dergelijk gewijzigd gezinsmilieu zal de vrouw dan de mogelijkheden vinden om tot volledig menselijke ontplooiing te komen, waarbij haar verhouding tot de kinderen zal uitgroeien tot een relatie van persoon tot personen, zodat haar moederschap een echte menselijke realiteit wordt, naast de beleving van haar rol van echtgenote, die met haar man verbonden is voor het leven, terwijl het moederschap als functie eerder van voorbijgaande aard is.

In deze zin staat de vrijheid van de geëmancipeerde vrouw niet tegenover het geluk. Vrijheid is dan een nieuwe dimensie. Door deze aan het moederschap toe te voegen, kunnen wij misschien voor het eerst van een roeping, van een opdracht spreken. Op een suggestie kan men ingaan, voor een mogelijkheid kan men kiezen, maar een

fatum kan men alleen ondergaan of er tegen rebelleren. In deze nieuwe dimensie is de vrouw dan niet het wezen dat moeder moet worden, maar dat moeder kan zijn. En niets wijst erop dat de vrouw zal ophouden vrouwelijk te zijn, al zal dit vrouwelijke anders verschijnen in de maatschappij van morgen waarin het typische van iedere sekse niet meer van te voren zo stug zal worden uitgemeten, maar waarin het man- of het vrouw-zijn meer en meer zal beleefd worden als twee wijzen van het ene mens-zijn.

\* \* \*

Als besluit van deze kanttekeningen, welke door een deel van de toehoorders misschien zullen begrepen zijn als een pleidooi voor een echte doorgevoerde emancipatie van de vrouw, hetgeen ook wel enigszins de bedoeling was, zou ik even willen terugkeren tot ons uitgangspunt: Van Dale's woordenboek.

De verklaringen van het woord emancipatie bij Van Dale gaan alle in de richting van: «vrijmaken van...», «bevrijden van...». Uit mijn betoog blijkt, meen ik wel, dat emancipatie niet is «bevrijden van...», maar veeleer: «bevorderen van» de volwassenheid, m.a.w. zijn potentialiteiten zelf ordelijk en zakelijk tot ontplooiing brengen.

Ik zou willen vooropstellen dat emancipatie, bewustwording, drang naar zelfstandigheid, verantwoordelijkheidsbesef, rechtvaardigheid, *volwassenheid* impliceert. Dit alles onderstelt het vermogen tot *zelfbepaling*: zijn vrijheid positief gebruiken, als verantwoordelijkheid. De echte voltooide emancipatie van de vrouw moet haar toelaten vrij een beroep te kiezen en niet ter wille van de zuur verdiende boterham, vrij te kunnen kiezen om thuis te blijven, *niet* «als de man» te worden, *niet* te ontwaarden tot «objekt van de man». Emancipatie van de vrouw is dan vooral functie van haar gezindheid van waaruit geleefd wordt. In het «hoe» zal zich haar mate van volwassenheid manifesteren. Deze volwassenheid zal moeten doordringen zijn van echtheid; de geëmancipeerde vrouw zal zich niet laten drijven op toeval, traditie, impuls, zij zal haar verantwoordelijkheid opnemen en bewust kiezen. Of de geëmancipeerde gehuwde vrouw al dan niet uit werken gaat, is dan op zichzelf van weinig belang, als zij zich bij haar vrije keuze maar echt laat leiden door het belang van het huwelijk en van het gezin als dusdanig: de man, de kinderen, het beroep als verrijking van haar eigen persoon, de levensvoorwaarden van het gezin.

Met Hella S. Haasse kunnen wij dan besluiten:

«De vrouw schiet tekort, zowel wanneer zij zich ter wille van andere bezigheden helemaal van haar gezin losmaakt, als wanneer zij automatisch of heimelijk onbevredigd of louter op materiële verzorging gericht, de hele dag in haar huis, en met haar man en kinderen bezig is. Ik geloof dat een vrouw zich werk en gezin kan veroorloven, wanneer zij, naast een evenwichtige en redelijke taakverdeling, al wat zij doet met hart en ziel doet. Want de problemen die samenhangen met het veilig voortbestaan van de mens op aarde, zijn zo groot en zo ingewikkeld geworden, dat de vrouw letterlijk gedwongen is, ter wille van zichzelf en de haren, méé te groeien als denkend wezen. Het gaat niet meer om instandhouding van de soort alleen, het gaat ook niet om het handhaven van tradities, het gaat vooral om wat wij als mensen zijn, om wat wij van ons mens-zijn maken in een periode die zo volkomen verschillend is van wat wij ooit hebben beleefd.»

## BIBLIOGRAFIE

- Hella S. Haasse: «Een kom water, een test vuur», Mous-sault's uitgeverij N.V., Amsterdam, 1962.
- Betty Friedan: «La femme mystifiée», Editions Gonthier.
- Maria Rosseels: «Het woord te voeren past de man», Uitgeverij Lannoo, Tielt, 1957.
- Simone De Beauvoir: «Le deuxième sexe», Librairie Gallimard, Paris, 1949.
- Mathieu Croonenberghs: «De familie en de wet», Davids-fonds, Leuven, 1967.
- J.M. Meulenhoff: «Anna Blaman over zichzelf en anderen» Amsterdam, 1963.
- R. Jolie-Mulier: «De vrouw in het licht van een evolue-rend mensbeeld», Studiedienst K.A.V.
- Renard - De Leebeeck: «Vrouw zijn, noodlot of keuze», Lannoo, Tielt.
- Gilbert Kirschen: «Progrès - Prolégomènes à toutes fu-tures querelles conjugales», mars 1967.
- Stichting Lodewijk de Raet: «De vrouw in een wereld van mannen», 1964. - «Relatie man - vrouw» door dhr. G. Hertecant - «Emancipatie van man en vrouw?» 1966 - «Cupido, de kracht of de zwakheid van man en vrouw» door dhr. G. Hertecant - «Het beroep van de vrouw en haar man en haar kinderen» door Mevr. B. Frantzen.
- Mr M. De Rijck - De Cordier: «Paradoxen van een onge-lijkheid», R.W. 19e jaargang nr 7, 30.10.1955.
- Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden: «De vrouw nu een nieuw statuut», Brussel, 1968.
- Katholiek Nationaal Bureau voor Geestelijke Gezondheids-zorg: «De niet aanwezige huisvrouw», Hilversum - Antwer-pen, 1962.

## RECHTSpraak

### HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 24 juni 1968.

Voorzitter: M. Rutsaert.

Raadsheer-verslaggever: M. Gerniers.

Advocaat-generaal: M. Dumon.

**Aanvaring. — Beneden-Zeeschelde. — Vaarwater. — Begrip.**

Eiseres beweert dat op de rede te Antwerpen waar de aanvaarding gebeurde, als vaarwater dient beschouwd te worden heel het volgens de diepte en de grootte van het vaartuig bruikbaar gedeelte van de rivier en niet alleen de beperkte ruimte van het vaarwater die door de boeienlijn begrensd wordt.

Art. 32 van het Scheepvaartreglement van 27 septem-

ber 1926 bepaalt weliswaar dat elk stoomvaartuig, dat varend is, indien zijn diepgang en grootte het toelaten, de stuurboordzijde van het vaarwater moet houden. Deze regel moet evenwel uitgelegd worden in verband met art. 27 van het reglement van politie van de beneden-Zeeschelde van 10 september 1930, volgens hetwelk iedere kapitein die zich met zijn vaartuig begeeft in wateren, die niet hetzij bij de reglementen, hetzij door betoning voor de scheepvaart zijn aangewezen, zulks op eigen risico doet, onverminderd de bij art. 25 van hetzelfde reglement bepaalde straffen. Nu uit het bestreden vonnis blijkt dat het vaarwater in de beneden-Zeeschelde afgebakend wordt door boeien, lichtboeien en oeverlichten, dienen de vaartuigen ingevolge even-genoemde bepalingen de stuurboordzijde van het aldus afgebakende vaarwater te houden.

N.V. Plouvier en C° t/Lünstedt en Travaille

Gelet op het bestreden vonnis, op 8 februari 1967 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Antwerpen;

1. In zover de voorziening gericht is tegen de beslissing gewezen over de tegen de verweerders ingestelde strafvordering;

Overwegende dat de voorziening slechts ontvankelijk is in zover esieres veroordeeld werd in de kosten jegens het openbaar ministerie;

Dat eiseres dienaangaande geen middel inroept;

II. In zover de voorziening gericht is tegen de beslissing gewezen over de door eiseres tegen de verweerders ingestelde burgerlijke vordering:

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1134, 1315, 1319, 1320, 1322, 1382, 1383 en 1384 van het Burgerlijk Wetboek, 3 en 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, 154 en 189 van het Wetboek van strafvordering, 1 paragraaf 1 en 2, 1<sup>o</sup>, 4-1, 32 en 56 van het Scheepvaartreglement van de Beneden-Zeeschelde (koninklijke besluiten van 27 september 1926, 4 maart 1929, 26 januari 1932, 16 januari 1935, 22 februari 1939, 16 oktober 1953 en 16 juli 1963); 1 paragraaf 1, 1<sup>o</sup>, 15 en 16 van het bijzonder politiereglement voor de scheepvaart op de rede van Antwerpen (koninklijke besluiten van 10 september 1930, 28 november 1935, 26 augustus 1938 en 16 juli 1963); 2 alinea 2 van het Dekreet van 20 juli 1831 over de pers, en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis, om de verweerders van de telastlegging « met het schip Hedwig Lünstedt varende op de Schelde, verzuimd te hebben de stuurboordzijde van het vaarwater te houden, indien de diepgang en grootte van het schip dit toelieten » (artikel 32 van het scheepvaartreglement van de Beneden-Zeeschelde) vrij te spreken en bijgevolg, bij bevestiging van de beslissing van de eerste rechter, de rechtbank onbevoegd te verklaren om van de eis van eiseres als burgerlijke partij, kennis te nemen, na in feite met de gerechtelijke deskundige de versie van « Lünstedt » bijgetreden te zijn dat dit schip op het ogenblik van de aanvaring met de « Citerna 23 », eigendom van eiseres, zich volledig aan de linkeroeverzijde van het vaarwater dit wil zeggen praktisch op de boeienlijn bevond, de middelen van de conclusie van eiseres « dat ook in het verhaal Lünstedt de verantwoordelijkheid alleen het kustvaartuig treft; dat de anvaring zich inderdaad voerde op de rede van Antwerpen... (waar) het vaarwater zich uitstrekt over de ganse breedte van de stroom; dat ten onrechte dan ook de deskundige vooropstelt dat in de versie van Lünstedt de aanvaring geschied is onder de linkeroever van het vaarwater; dat deze vergissing volgt uit een verkeerde interpretatie van de term « vaarwater »; dat het voor Lünstedt op het ogenblik van de aanvaring bruikbare vaarwater zich uitstreckte over de ganse breedte van de rivier; dat Lünstedt nog meer dan 200 meter bevaarbaar water aan zijn stuurboord had; dat (het) inderdaad een klein kustvaartuig is met nauwelijks drie meter diepgang; dat dus vaststaat dat zelfs in de stelling van Lünstedt deze niet onder « stuurboord wal » was, maar integendeel in het midden van het vaarwater » verworpen heeft om reden dat 1<sup>o</sup>) « als vaarwater dient beschouwd het door de Staat voor het verkeer opengestelde water dat behakend en eventueel verlicht is en zoals het op de officiële kaarten voorkomt »; 2<sup>o</sup>) « hoewel op zekere plaatsen

het vaarwater samenvalt met de breedte van de stroom terzake dient aangestipt te worden dat de diepten van het gedeelte buiten de boeienlijnen op geen enkele kaart wordt aangebracht »; 3<sup>o</sup>) « zelfs indien men de volledige breedte van de stroom als vaarwater aanziet, er evenmin kan uit afgeleid worden dat de aanvaring in het midden van dit vaarwater plaats had »; -

terwijl, eerste onderdeel, bij gebreke van om het even welke tegenstrijdige precisering in het reglement, als « vaarwater » dient beschouwd te worden, volgens de gebruikelijke en normale betekenissen van het woord, heel het volgens de diepgang en grootte van het vaartuig bruikbare gedeelte van de stroom, en niet alleen de beperkte ruimte van het vaarwater die door de boeienlijnen wordt begrensd; terwijl het bestreden vonnis, door zijn beslissing op burgerlijk gebied te doen rusten op het eerste onderdeel van het bovenaangehaald motief, het artikel 32 van het scheepvaartreglement van de Beneden-Zeeschelde en, voor zover als nodig, de andere artikelen van dit reglement en die van het politiereglement in het middel aangehaald, de artikelen 1382 tot 1384 van het Burgerlijk Wetboek en 3 en 4 van de wet van 17 april 1878 heeft geschonden;

tweede onderdeel, de kaart van de Schelde, betiteld « Draaiende Sluis-Krankeloon-Plan samengesteld uit volgende gegevens van de Antwerpse zeediensten: Drempel van Krankeloon van 30 januari 1964, 2) Drempel van Draaiende sluis van 30-31 januari 1964; Peilingen in decimeter, dieptelijnen in meter. Europese coördinaten... », die bij het verslag van de deskundige Marcel Vergauwen, lid van de Nautische Commissie bij de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen inzake aangesteld bij bevelschrift van 26 februari 1964, wordt gevoegd en er deel van uitmaakt, de diepten van het gedeelte van de stroom binnen en buiten de boeienlijnen volgens haar meldingen wel aanduidt; terwijl het vonnis, in het tweede onderdeel van zijn bovenaangehaald motief, door te beweren dat « de diepten van het gedeelte buiten de boeienlijnen op geen enkele kaart wordt aangebracht » en zodus het middel van de conclusie van eiseres te verwerpen, de bevoegdheid van het deskundig verslag, waarnaar het uitdrukkelijk verwijst, en van de eraan gevoegde kaart van de Schelde en de meldingen ervan heeft geschonden (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek); dat in zover de rechter deze stelling, tegenstrijdig met de vaststaande gegevens van het dossier, uit zijn persoonlijke kennis van de officiële kaarten zou hebben geput, het bestreden vonnis het artikel 1315 van het Burgerlijk Wetboek en, voor zover als nodig, de artikelen 154 en 189 van het Wetboek van strafvordering en 2, alinea 2 van het Dekreet van 20 juli 1831 over de pers heeft geschonden;

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat artikel 32 van het Scheepvaartreglement van 27 september 1926 weliswaar bepaalt dat elk stoomvaartuig, dat varende is, indien zijn diepgang en grootte het toelaten, de stuurboordzijde van het vaarwater moet houden;

Overwegende evenwel dat deze regel moet uitgelegd worden in verband met artikel 23 van het reglement van politie van de beneden-Zeeschelde van 10 september 1930, volgens hetwelk ieder kapitein die zich met zijn vaartuig begeeft in wateren, welke niet hetzij bij de reglementen, hetzij door betoning voor de scheepvaart zijn aangewezen, zulks op eigen risico doet, onverminderd de straffen voorzien bij artikel 25 van hetzelfde reglement;

Overwegende dat uit het bestreden vonnis blijkt dat het vaarwater in de beneden-Zeeschelde afgebakend wordt door boeien-, lichtboeien en oeverlichten, weshalve de

vaartuigen ingevolge evengenoemde bepalingen, de stuurboordzijde van het aldus afgebakende vaarwater dienen te houden;

Overwegende mitsdien dat het bestreden vonnis wettelijk beslist heeft dat de « Hedwig Lünstedt » de stuurboordzijde van het door boeien en lichten afgebakende vaarwater diende te houden;

Dat het onderdeel naar recht faalt;

Wat de tweede, derde en vierde onderdelen betreft:

Overwegende dat de door het eerste onderdeel becritiseerde reden van het vonnis volstaat om de beslissing wettelijk te rechtvaardigen, weshalve de andere onderdelen, gericht tegen overtoollige redenen, bij gebrek aan belang niet ontvankelijk zijn;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1319, 1320, 1322, 1382, 1383 en 1384 van het Burgerlijk Wetboek, 3 en 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering; 30 en 32 en, voor zover als nodig, 4-1 en 56 van het Scheepvaartreglement van de Beneden-Zeeschelde (koninklijke besluiten van 27 september 1926, 4 maart 1929, 26 januari 1932, 16 januari 1935, 22 februari 1939, 16 oktober 1953 en 16 juli 1963) en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het vonnis, om bij bevestiging van de beslissing van de eerste rechter, de rechter onbevoegd te verklaren om kennis te nemen van de burgerlijke vordering van eiseres ten gevolge van de vrijspraak van de verweerders van de telastlegging « met het schip Hedwig Lünstedt, varende op de Schelde, verzuimd te hebben de stuurboordzijde van het vaarwater te houden, indien de diepgang en de grootte van het schip dit toelieten » (artikel 32 van het scheepvaartreglement van de Beneden-Zeeschelde), en om het middel van de conclusie van eiseres af te wijzen dat steunde op artikel 30 van hetzelfde reglement, waarvan zij de toevoeging aan de telastlegging verzocht, en op de vereisten van goede zeemanschap, waarvan de niet-naleving door de verweerders, respectievelijk kapitein en loods van Lünstedt, het bewijs leverde van hun verantwoordelijkheid voor de aanvaring, ongeacht de plaats, in het vaarwater ingenomen door de betrokken vaartuigen om reden dat, wanneer twee vaartuigen elkaar op kruisende koersen naderen, het vaartuig dat het andere aan stuurboord bemerkt moet wijken, en dat het vaststond dat Lünstedt sinds geruime tijd vóór de aanvaring de « Citerna 23 » (binnenschip, eigendom van eiseres) opgemerkt had, dat Lünstedt de Citerna over stuurboord zag en dat Lünstedt niet geweken was, enerzijds de mening overgenomen heeft van de gerechtelijke deskundige, dat Lünstedt langs zijn reglementaire oever voer en dat dit schip geen fout had begaan « daar (het), zoals in dit geval het behoorde te doen, zijn koers heeft behouden, vaart verminderende en uiteindelijk achteruit heeft geslagen », en anderzijds beslist heeft, « dat beroepster (thans eiseres) beweert dat niet artikel 32 maar wel artikel 30 van toepassing is; dat hoofdens inbreuk op artikel 30 van het Scheldereglement geen vervolgingen werden ingesteld; dat bovendien voornoemd artikel 30 slechts toepasselijk is bij zeer brede stroomgedeelten of waar de vaartuigen het vaarwater oversteken »;

terwijl, eerste onderdeel, de grond die aan eiseres toeschrijft dat zij om toepassing van artikel 30 en niet van artikel 32 verzocht, de bewijskracht schendt van haar conclusie, die haar burgerlijke vordering tegen de verweerders op de twee bepalingen te zamen steunde (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek);

tweede onderdeel, het niet-instellen van een vervolging uit hoofde van de overtreding van artikel 30 van het Scheldereglement niet tot gevolg had dat de rechter ervan

ontslagen was de andere kwalificatie, door de burgerlijke partij voorgesteld, te onderzoeken indien het hetzelfde feit betrof, zoals de eerste rechter trouwens erkend had, en onder voorbehoud van de inachtneming van de rechten van de verdediging; terwijl de grond, die het uit artikel 30 afgeleide middel afwijst, om reden dat er geen vervolging werd ingesteld, aldus de artikelen 3 en 4 van de wet van 17 april 1878, 1382 tot 1384 van het Burgerlijk Wetboek, en 97 van de Grondwet schendt;

derde onderdeel, de voorwaarden, door de rechter gesteld voor de toepassing van van artikel 30 van het Scheldereglement, te weten dat men zich bevindt « bij zeer brede stroomgedeelten of waar de vaartuigen het water oversteken », willekeurig zijn en tegen de wettekst indruisen (schending van artikel 30 van het scheepvaartreglement voor de Beneden-Zeeschelde, en van de artikelen 1382 tot 1384 van het Burgerlijk Wetboek);

vierde onderdeel, de vaststaande feiten, door eiseres bij conclusie gereleveerd, « dat Lünstedt sinds geruime tijd vóór de aanvaring de Citerna 23 opgemerkt had » en « dat Lünstedt de Citerna 23 over stuurboord zag », zich ertegen verzetten dat de rechter, na bevonden te hebben dat Lünstedt zich op zijn reglementaire oever bevond, dit wil zeggen praktisch op de boeienlijn, en zonder de stelling van eiseres te betwisten, dat dit klein kustvaartuig op het ogenblik van de aanvaring nog meer dan 200 meter bevaarbaar water aan zijn stuurboord had, wettelijk kon beslissen dat de verweerders geen fouten of tekortkomingen hadden begaan, « daar dit schip, zoals het in dit geval behoorde te doen, zijn koers heeft behouden... » (schending van de artikelen 30 en 32 van het scheepvaartreglement, voor de Beneden-Zeeschelde, en 1382 tot 1384 van het Burgerlijk Wetboek); terwijl althans, nu de rechter geen rekening heeft gehouden met de door eiseres bij conclusie gestelde feiten of geen uitspraak heeft gegeven over het vaststaande karakter dier feiten, onder meer ten aanzien van de constatering van het expertiseverslag waarnaar hij verwijst, en nu de rechter geen uitspraak geeft over de handelwijze welke « de normale reactie van goed zeemanschap » aan de verweerders oplegde, « ongeacht de plaats in het vaarwater ingenomen door de betrokken vaartuigen », de beslissing naar recht niet genoegzaam met redenen omkleed is of door onzekerheid aangetast is (schending van artikel 97 van de Grondwet);

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het bestreden vonnis over de toepassing van artikel 30 van voormeld scheepvaartreglement beslist; dat derhalve dit onderdeel van het middel zonder belang is;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het vonnis, om het op artikel 30 van het scheepvaartreglement gesteund middel af te wijzen, niet alleen overweegt « dat hoofdens inbreuk op artikel 30 van het scheepvaartreglement geen vervolgingen werden ingesteld », maar ook, « dat bovendien voornoemd artikel 30 slechts toepasselijk is bij zeer brede stroomgedeelten of waar de vaartuigen het vaarwater oversteken »;

Dat het aldus de toepassing van artikel 30 van bedoeld reglement onderzocht heeft, en meteen de conclusie van eiseres beantwoordt heeft;

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat de rechter wettelijk heeft beslist: dat artikel 32 van het Scheepvaartreglement, toepasselijk op de plaats waar de aanvaring heeft plaats gehad, de toepassing van artikel 30 van hetzelfde reglement uitsluit;

Wat het vierde onderdeel betreft:

Overwegende dat, gelet op de antwoorden, die aan het eerste onderdeel van het eerste middel en aan het derde onderdeel van het tweede middel gegeven werden, het zonder belang wordt nog op dit onderdeel van het middel te antwoorden;

Overwegende dat het middel niet kan aangenomen worden;

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

## HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 17 juni 1968.

Voorzitter: M. van Beirs.

Raadsheer-verslaggever: M. de Waersegger.

Advocaat-generaal: M. Charles.

### Overtreding. — Telefoonoproepen. — Nachtgerucht. — Mondelinge beledigingen. — Feitelikheden.

*De rechter heeft wettelijk kunnen beslissen dat een telefoonoproep tijdens de nachturen, op een ogenblik gekozen met het oog op de bijzondere mogelijkheid de opgeroepene te bereiken en met hem werkelijk in verbinding te komen om geldige redenen, niet noodzakelijk als feitelijkheid, het misdrijf oplevert van nachtgerucht en nachtrumoer waardoor de rust van de inwoners kan worden gestoord. Op grond van die verwijzing naar het wettig karakter dat een nachtelijke telefoonoproep kan hebben, heeft de rechter kunnen besluiten dat alleen misbruik van telefoonoproepen een zodanig misbruik kan opleveren tijdens de nachturen.*

*In strijd met de bewering van eiser heeft de rechter de feiten op hun kwalificatie onderzocht en uit de redenen van de rechter blijken met name de afwezigheid van een voldoende bewijs dat de voor overtreding van mondelinge beledigingen vereiste bedoeling niet bij verweerster voorzat, en de vaststelling dat tegen eiser niet de bij art. 563, 3° S.W. strafbaar gestelde feitelikheden en lichte geweldsdaden zijn gepleegd.*

Simonis t./ Piret, echtgenote Simonis.

Gelet op het bestreden vonnis, op 16 november 1967 in hoger beroep gewezen door de Correctionele rechtbank te Luik;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 561, inzonderheid 561, 1°, van het Strafwetboek, 1382 van het Burgerlijk Wetboek, 3 en 4 van de wet van 17 april 1878, houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, en van artikel 97 van de Grondwet;

doordat het bestreden vonnis, bij bevestiging van het beroepen vonnis, de rechtbank onbevoegd heeft verklaard om uitspraak te doen op eisers burgerlijke rechtsvordering, na de verweerster ontslagen te hebben van de vervolging tegen haar ingesteld wegens nachtgerucht of nachtrumoer waardoor de rust van de inwoners kan worden verstoord, en eiser in de kosten jegens de openbare partij zowel als jegens de rechtstreeks gedaagde heeft veroordeeld, op de grond, door de rechter in hoger beroep ter zake dienend verklaard en voortvloeiende uit de beslissing van de eerste rechter, dat indien de telefoonoproepen die verweerster niet betwist aan eiser te hebben gericht op de dagen en uren vermeld in de beslissing, pogingen waren, zoals zij beweert, om eiser te bereiken op de uren waarop verweerster, tegen wie hij

een rechtsvordering tot echtscheiding heeft ingesteld waarmee zij niet akkoord gaat, onderstelde dat hij thuis was, ze de uitoefening van een recht zouden zijn en niet onder de strafwet zouden vallen; dat hoewel men uit de respectieve toestand van de partijen zou kunnen opmaken dat de feiten van de zaak eerder aan vervolgingszucht zijn toe et schrijven, de rechtbank onmogelijk kan zeggen wie de vervolger is en wie de vervolgte; dat alleen het misbruik van telefoonoproepen een strafbaar rumoer kan opleveren en dat het niet uitgemaakt is dat zulks hier het geval is, en op de eigen grond dat eisers conclusie aan de rechtbank niet het voldoende bewijs heeft gebracht dat de bestanddelen van de ten laste gelegde misdrijven aanwezig zijn in het onderhavige geval en in de feiten van de zaak;

terwijl door deze rechtspraak de feitenrechters hun beslissing waarbij zij verweerster vrijspraken van het misdrijf omschreven in artikel 561, 1, van het Strafwetboek, en zich onbevoegd verklaarden om kennis te nemen van de burgerlijke rechtsvordering, door eiser tegen haar ingesteld wegens de schade die dat misdrijf hem had berokkend, gegrond hebben op de beweegredenen die genoemde verweerster hadden aangezet tot de ten laste gelegde telefoonoproepen; de dader van het misdrijf dat onder artikel 561, 1, van het Strafwetboek valt, evenwel strafbaar is zodra hij zich schuldig heeft gemaakt aan nachtgerucht of nachtrumoer waardoor de rust van de inwoners kan worden verstoord; in het onderhavige geval het bestreden arrest geen acht geslagen heeft op eisers recht op nachtrust en derhalve zijn beschikking niet wettelijk verantwoordt (schending van alle wetsebepalingen vermeld in het middel);

en terwijl, met de stelling van de feitenrechters dat het niet bewezen is dat er in het onderhavige geval misbruik van telefoonoproepen is geweest, niet kan worden uitgemaakt of dit, naar hun opvatting, zo is omdat de ten laste gelegde en door de verweerster erkende oproepen niet frequent genoeg, niet laat genoeg of niet luidruchtig genoeg waren, dan wel, integendeel, wegens de bedoeling die verweerster bij die oproepen had gehad; zodat in die omstandigheden het Hof onmogelijk zijn toezicht kan uitoefenen op de wettelijkheid van het bestreden vonnis (schending inzonderheid van artikel 97 van de Grondwet);

Overwegende dat de rechter wettelijk heeft kunnen beslissen dat een telefoonoproep tijdens de nachturen, op een ogenblik gekozen met het oog op de bijzondere mogelijkheid de opgeroepene te bereiken en met hem werkelijk in verbinding te komen om geldige redenen, niet noodzakelijk, als feitelijkheid, het misdrijf oplevert van nachtgerucht en nachtrumoer waardoor de rust van de inwoners kan worden gestoord;

Dat, op grond van die verwijzing naar het wettig karakter dat een nachtelijke telefoonoproep kan hebben, de rechter heeft kunnen besluiten dat alleen misbruik van telefoonoproepen zodanig misdrijf kan opleveren tijdens de nachturen;

Dat de rechter in hoger beroep, met overneming van de gronden van de eerste rechter, door een feitelijke beoordeling vaststelt dat zodanig misbruik niet voldoende aangetoond is in het onderhavige geval;

Dat geen enkel onderdeel van het middel kan worden aangenomen;

Over het tweede en het derde middel samen, het tweede afgeleid uit de schending van de artikelen 561, 7°, en 563, 3°, van het Strafwetboek, 1319, 1320, 1322, 1351 en 1382 van het Burgerlijk Wetboek, 3 en 4 van de wet van 17 april 1878, houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, en 97 van de Grondwet;

doordat het bestreden vonnis, om het beroepen vonnis te bevestigen en eiser te veroordelen in de kosten, beslist dat de argumenten, door eiser bij conclusie in hoger beroep ontwikkeld reeds uiteengezet werden vóór de eerste rechter, dat in hoger beroep de gronden van de eerste rechter pertinent gebleven zijn, en ten slotte dat eisers conclusie geen voldoende bewijs heeft gebracht dat de bestanddelen van de ten laste gelegde misdrijven aanwezig zijn in het onderhavige geval en in de feiten van de zaak;

terwijl eiser bij zijn regelmatige conclusie in hoger beroep voor de eerste maal gesteld had dat het feit van de telastlegging aanhangig gemaakt was bij de rechtbank zonder dat deze gebonden was door de qualificatie van overtredding van artikel 561, 1°, van het Strafwetboek die er in de dagvaarding aan gegeven was, zodat de rechtbank het werkelijke karakter van de telastlegging mocht en moest opsporen en er de passende wettelijke benaming aan geven met inachtneming van de debatten ter terechtzitting; onlangs gewezen was dat het feit iemand herhaaldelijk telefonisch op te roepen, en daarop onmiddellijk de hoorn op de haak te hangen zonder te antwoorden, strafbaar was op grond van artikel 563, 3°, van het Strafwetboek; deze qualificatie bestreden werd door de heer Trousse, die van gevoelen was dat zodanige feiten moesten worden gestraft overeenkomstig artikel 561, 7°, van het Strafwetboek (belediging als overtreding, in het onderhavige geval belediging door feiten), want «men kan zich moeilijk voorstellen dat iemand die zo handelt, niet de bedoeling heeft te beledigen», en dienvolgens de rechter in hoger beroep uitdrukkelijk verzocht had verweerder te veroordelen tot de straffen, bepaald in enigerlei tekst die dezelfde feiten betuigt, ook al was die tekst niet vermeld in de dagvaarding; door die nieuwe middelen te beschouwen als «argumenten die reeds uiteengezet zijn vóór de eerste rechter, zoals blijkt uit de redenen van diens beslissing», het bestreden vonnis de bewijskracht heeft miskend van eisers conclusie in hoger beroep (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek), alsmede van de beslissing van 25 mei 1967 van de politierechtbank te Luik die geen kennis had te nemen van deze middelen en ze niet ambtshalve had aangevoerd (schending van dezelfde wetsbepalingen) en het bestreden vonnis het aan deze beslissing verbonden gezag van gewijsde heeft geschonden (schending van de artikelen 1351 van het Burgerlijk Wetboek en 3 en 4 van de wet van 17 april 1878);

terwijl, door op de voormelde gronden het beroepen vonnis te bevestigen in al zijn straf- en burgerrechtelijke beschikkingen die vreemd waren aan de nieuwe qualificaties door eiser in hoger beroep ingesteld, de rechter geen antwoord gegeven heeft op de middelen, hierboven overgenomen uit de conclusie die deze partij regelmatig had ingediend (schending van de andere, in het middel vermelde westbepalingen, inzonderheid van artikel 97 van de Grondwet); deze gronden in elk geval in het onzekere laten of de rechter in hoger beroep heeft geoordeeld dat hij niet de bevoegdheid bezat om de feiten anders te kwalificeren dan in de dagvaarding, dan wel, ofschoon in het bezit van die bevoegdheid, heeft geoordeeld dat de feiten niet onder artikelen 563, 3°, en 561, 7°, van het Strafwetboek konden vallen, en waarom (schending van artikel 97 van de Grondwet);

het derde middel, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet;

doordat het bestreden vonnis, om bij bevestiging van de beslissing van de eerste rechter verweerder te ontslaan van vervolging op eisers rechtstreekse dagvaarding, zich onbevoegd te verklaren om uitspraak te doen op de burgerlijke rechtsvordering en eiser te veroordelen in alle

kosten, beslist dat «de conclusie van de eiser in hoger beroep aan de rechtbank geen voldoende bewijs heeft gebracht dat de bestanddelen van de ten laste gelegde misdrijven aanwezig zijn in het onderhavige geval en in de feiten van de zaak»;

terwijl die vage en onnauwkeurige reden geen enkele aanwijzing, zelfs impliciet, geeft over de «bestanddelen» waarvan de rechter het bewijs niet voldoende geleverd acht te zijn, of over de reden waarom dit bewijs, gelet op de omstandige verantwoording in eisers conclusie, onvoldoende is geoordeeld, of over de aard van de misdrijven — aangegeven in de dagvaarding (artikel 561, 1°, van het Strafwetboek) en/of die bovendien omschreven in eisers conclusie in hoger beroep (artikelen 563, 3°, en 561, 7°, van hetzelfde wetboek) — waarop die niet voldoende bewezen bestanddelen betrekking zouden hebben, door aldus aan de dagvaardende partij niet de bij artikel 97 bedoelde waarborg te geven van een aandachtig en volledig onderzoek van haar eis, het bestreden vonnis die wetsbepaling heeft geschonden;

Overwegende dat, met het oog op de verplichting van de rechter om in correctionele en politiezaken het rechtskarakter vast te stellen van de bij hem aanhangig gemaakte feiten, de rechter in hoger beroep uit het onderzoek van de omstandigheden der zaak die blijken uit de gronden van de beslissing van de eerste rechter, heeft kunnen afleiden dat de argumenten bij conclusie in hoger beroep ontwikkeld reeds uiteengezet werden vóór de eerste rechter;

Dat aldus de rechter aan eisers conclusie in hoger beroep of aan de beslissing van de politierechtbank van 25 mei 1967 geen betekenis heeft gehecht die onverenigbaar is met de bewoordingen ervan, en evenmin het gezag van gewijsde van deze beslissing heeft geschonden;

Overwegende dat de rechter, die niet het door eiser bij conclusie ingeroepen beginsel betwist, met name de plicht voor de rechter de te zijner kennisneming behorende feiten te beoordelen met inachtneming van alle wettelijke bepalingen die ze strafbaar stellen, niet gehouden was uitdrukkelijk te zeggen dat hij deze plicht nakwam, zoals blijkt uit de vaststelling «dat eisers conclusie aan de rechtbank geen voldoende bewijs heeft gebracht dat de bestanddelen van de ten laste gelegde misdrijven aanwezig zijn in het onderhavige geval en in de feiten van de zaak»;

Overwegende dat de verwijzing naar de redenen van de eerste rechter het onderzoek insluit van alle feitelijke gegevens die eiser bij conclusie in hoger beroep heeft ingeroepen en het daaruit door de rechter afgeleide opwerpt aan eisers overwegingen;

Dat uit de redenen van de eerste rechter met name blijken de afwezigheid van een voldoende bewijs dat de voor de overtreding van mondelinge beledigingen vereiste bedoeling niet bij verweerder voorzat, en de vaststelling dat tegen eiser niet de, bij artikel 563, 3°, van het Strafwetboek strafbaar gestelde feitelijkeheden en lichte geweld daden zijn gepleegd;

Dat beide onderdelen van het tweede middel en het derde middel feitelijke grondslag missen;

#### Om deze redenen,

Verwerpt de voorziening;  
Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT. — Verg. over de «agression téléphonique»: Hof Parijs, 13 maart 1968, Dalloz-Sirey, 1968, J. 267 m.n. R.D. en Corr. Kortrijk, 13 mei 1966, R.W. 1966-67, 608.

## HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 18 oktober 1968.

Voorzitter: M. Belpaire.

Raadsheer-verslaggever: M. De Vreese.

Advocaat-generaal: M. Depelchin.

Advocaten: Mrs. Struye en Bayart.

### Verzekeringen. — Weigering van dekking op grond van art. 16 verzekeringswet. — Vereisten.

*Om op grond van art. 16 van de wet van 11 juni 1874 op de verzekeringen de dekking van de aansprakelijkheid van zijn verzekerde te kunnen weigeren, moet de verzekeraar bewijzen, niet alleen dat de verzekerde zich ervan bewust was of behoorde te zijn dat de schuld, ten deze het niet verhelpen, onmiddellijk na de technische schouwing, van de gevaarlijke toestand van de banden, het verzekerde risico verzwaarde boven datgene wat normaal door het contract in aanmerking is genomen, maar ook dat de tussen de grove schuld en de schade een oorzakelijk verband bestaat.*

N.V. Verenigde Provinciën t./ Meersman e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 17 februari 1967 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet;

doordat het bestreden arrest eiseres van haar vordering tot terugbetaling van de door haar aan de slachtoffers van het kwestieus ongeval uitgekeerde sommen afwijst, zonder de conclusie te beantwoorden waarbij eiseres staande hield dat de aandacht van de eerste verweerder, en trouwens ook van de tweede en derde verweerder, op speciale wijze, ter gelegenheid van de technische schouwing welke plaats vond op 6 augustus 1959, dit is twee maanden en half vóór het ongeval, gevestigd werd op de erbarmelijke toestand van de banden van hun voertuig, dat zij derhalve, toen reeds, een zware fout pleegden door op dat ogenblik geen onmiddellijke maatregelen te nemen om de gevaarlijke uitrusting van de banden te verhelpen, en zij op die wijze het risici voor de verzekeringsmaatschappij in abnormale en zeer aanzienlijke mate wijzigden en verhoogden, en eiseres daaruit afleidde « dat onder deze voorwaarden haar recht van verhaal wegens zware fout solidair tegen de drie onderschrijvers van de polis kon worden gericht »;

terwijl, eerste onderdeel, om wettelijk gemotiveerd te zijn de rechterlijke beslissingen al de door de partijen in regelmatig neergelegde conclusie ingeroepen middelen en excepties moeten beantwoorden;

tweede onderdeel, minstens uit de bewoordingen van het arrest onmogelijk kan uitgemaakt worden of de rechter in feite heeft willen beslissen dat door de trouwens door het arrest zelf vastgestelde fout te begaan, die er in bestond vóór het ongeval de erbarmelijke toestand van de banden niet te verhelpen, de eerste verweerder het risico van eiseres niet in abnormale en aanzienlijke mate gewijzigd en verhoogd had, dan wel of hij in rechte heeft willen beslissen dat, zelfs indien die verweerder het risico op gezegde wijze gewijzigd en verhoogd had, deze fout, om een trouwens niet vermelde reden, geen aanleiding kon geven tot het recht op verhaal van eiseres tegen haar verzekerde;

terwijl deze dubbelzinnige en onduidelijke motivering het Hof in de onmogelijkheid stelt zijn controle uit te oefenen op de wettelijkheid van de bestreden beslissing en met het gebrek aan de door artikel 97 van de Grondwet vereiste motivering gelijk staat;

Overwegende dat, om op grond van artikel 16 van de wet van 11 juni 1874 op de verzekeringen de dekking van de aansprakelijkheid van zijn verzekerde te kunnen weigeren, de verzekeraar moet bewijzen, niet alleen dat de verzekerde zich ervan bewust was of behoorde te zijn dat zijn schuld, ten deze het niet verhelpen, onmiddellijk na de technische schouwing, van de gevaarlijke toestand van de banden, het verzekerde risico verzwaarde boven wat normaal door het contract in aanmerking is genomen, maar ook dat tussen de grove schuld en de schade een oorzakelijk verband bestaat;

Overwegende dat het arrest in feite, en derhalve soeverein, vaststelt dat het bewijs geenszins voorligt dat de « slechte toestand » van de banden in noodzakelijk oorzakelijk verband staat met het ongeval;

Overwegende dat het arrest zodoende ondubbelzinnig beslist dat, zelfs indien de verzekerde, door de slechte toestand van de banden niet te verhelpen, het risico op de hiervoren gezegde wijze had verzwaard, die schuld, bij gebrek aan oorzakelijk verband met de schade, geen aanleiding kon geven tot het recht op verhaal van eiseres tegen haar verzekerde;

Overwegende dat het arrest meteen de conclusie van eiseres passend beantwoordt;

Overwegende dat het middel niet kan aangenomen worden;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1134, 1382, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, van de bewijskracht van de tussen partijen afgesloten verzekeringsovereenkomst, van de artikelen 16 van de wet van 11 juni 1874 op de verzekeringen en 97 van de Grondwet;

doordat, na vastgesteld te hebben: 1° dat ten gevolge van een verkeersongeval door de eerste verweerder veroorzaakt, eiseres verplicht werd de som van 1.184.365 frank aan de slachtoffers te betalen, 2° dat zij de terugbetaling vorderde van deze som tegen de verweerders, ondertekenaars van de verzekeringsovereenkomst met haar afgesloten, 3° dat eiseres haar vordering staaft op de zware fout die de eerste verweerder begaan had door met versleten banden te rijden, fout die, volgens haar, het door de artikelen 24 en 25 van de polis voorziene verval van het recht op dekking medebracht, 4° dat artikel 25, nr. 9, van de polis het verval van het recht op dekking bedingt « wanneer het ongeval opzettelijk veroorzaakt werd of te wijten is aan een zware fout van de verzekerde », 5° dat, op het ogenblik van het ongeval, het loopvlak van de banden van de achterwielen van de door de eerste verweerder bestuurde wagen volledig versleten was, terwijl dit van de band van het rechter voorwiel 80 t.h. sleet vertoonde, 6° dat de door het parket aangestelde deskundige een aantal factoren aanhaalde die het ongeval « konden veroorzaken of beïnvloeden, namelijk de gevaarlijke snelheid waarmee de bocht ingereden werd, het nat liggend wegdek, de versleten toestand van de banden, het hoog spanningsverschil bij de voorbanden, de niet oordeelkundige wijze waarop de automobilist reageerde toen hij zijn voertuig voelde slippen », het bestreden arrest beslist « dat het ongeval blijkbaar te wijten is aan de samenloop hetzij van al deze factoren, hetzij van enkele onder hen, dat, zoals de eerste rechter oordeelde, het bewijs geenszins voorligt dat de slechte toestand van de banden, enig element dat in aanmerking zou kunnen komen als zware fout, in noodzakelijk oorzakelijk verband staat met het ongeval, dat, de toestand van de banden buiten beschouwing gelaten, het gebeurde zich voordoet als een klassiek ongeval waarbij een automobilist, bij het inrijden van een bocht op een natte baan, nalaat zijn snelheid aan de staat van de baan aan te passen, en dat deze fout niet gekenmerkt is als zware fout

die het verval van het recht op de dekking van het verzekeringscontract voor gevolg heeft», en dienvolgens eiseres van haar vordering afwijst;

terwijl, eerste onderdeel, het tegenstrijdig is, enerzijds aan te nemen dat het rijden op een natte baan met 100 t.h. versleten banden op zich zelf een zware fout kon uitmaken en, anderzijds, te beslissen dat het niet bewezen is dat, ten deze, die door de verweerders begane fout een zware fout is die het verval van het recht op dekking medebrengt, om de reden dat, de staat van de banden buiten beschouwing gelaten, het ongeval te wijten is aan andere fouten die geen zware fouten uitmaken in de zin van de artikelen 24 en 25 van de tussen partijen afgesloten verzekeringsovereenkomst (schending van art. 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, het eveneens tegenstrijdig is te beslissen dat de op zichzelf zware fout, die althans eerste verweerder beging door met 100 t.h. versleten banden op een natte baan te rijden, ophield een zware fout te zijn in oorzakelijk verband met de schade, in de zin van de artikelen 24 en 25 van de polis, om de enige reden dat de eerste verweerder ook andere fouten begaan had die niet van «zware» aard waren en die in oorzakelijk verband waren met de schade (schending van de bewijskracht van de artikelen 24 en 25 van de polis, van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet);

vierde onderdeel, het tegenstrijdig is te beslissen dat het ongeval zich voordoet als een klassiek ongeval, zonder zware fout, waarbij een automobilist, bij het inrijden van een bocht op een natte baan, nalaat zijn snelheid aan de staat van de baan aan te passen, hetgeen er op neerkomt staande te houden dat er, wat betreft de zware aard van de begane fout en het oorzakelijk verband tussen deze fout en het ongeval, er geen verschil bestaat tussen de weggebruiker die een moeilijke en gevaarlijk manoeuvre uitvoert, op een natte baan, met banden in goede staat en de weggebruiker die dezelfde manoeuvre uitvoert met totaal versleten banden (schending van artikel 97 van de Grondwet);

vijfde onderdeel, het arrest, door vast te stellen dat het niet bewezen is dat de slechte toestand van de banden op zich zelf in noodzakelijk oorzakelijk verband staat met het ongeval, de conclusie van eiseres niet beantwoordt in zoverre zij staande hield dat de door de eerste verweerder begane zware fout bestond in het rijden met versleten banden tegen 90 km per uur, in een bocht en op een natte baan, dat dergelijke rijwijze «crimineel en levensgevaarlijk is», dat «een noodlottige afloop fataal was» en dat «de gladgesleten banden het determinerend element waren van het wegslippen op het natte wegdek»;

terwijl het arrest geen woord rept noch over de «levensgevaarlijke» aard van de rijwijze van de eerste verweerder, noch over het gevolg, wat het wegslippen betreft, van het rijden met gladgesleten banden;

terwijl minstens uit de bewoordingen van het arrest onmogelijk kan uitgemaakt worden of de rechter in feite heeft willen beslissen dat de rijwijze van de eerste verweerder niet crimineel en levensgevaarlijk was en dat de gladgesleten banden niet het determinerend element waren van het wegslippen op het natte wegdek, dan wel of hij in rechte heeft willen beslissen dat een criminele en levensgevaarlijke rijwijze het verhaal van eiseres niet kon rechtvaardigen wegens zware fout, enkel en alleen om de reden dat het niet bewezen is dat de fout in noodzakelijk oorzakelijk verband is met het ongeval en dat, al waren de versleten banden het determinerend element van het wegslippen, zulks niet volstond om de eerste verweerder aansprakelijk te stellen voor het ongeval en eiseres gegrond te verklaren in haar verhaal, zodat deze

onvoldoende of onduidelijke motivering met het gebrek aan de door artikel 97 van de Grondwet vereiste motivering gelijk staat;

zesde onderdeel, minstens door te beslissen dat het niet bewezen is dat de slechte toestand van de banden in noodzakelijk oorzakelijk verband staat met het ongeval, om de reden dat: «de toestand van de banden buiten beschouwing gelaten», het gebeurde zich voordeed als een klassiek ongeval, door geen zware fout veroorzaakt, het arrest niet vaststelt dat de toestand van de banden niet bijgedragen heeft tot het ontstaan van het ongeval hetgeen, volgens de artikelen 24 en 25 van de polis en artikel 16 van de wet op de verzekeringen, zou volstaan hebben om het recht van verhaal van eiseres te rechtvaardigen;

zevende onderdeel, om het ongeval als een «klassiek ongeval», door geen zware fout veroorzaakt, te kunnen beschouwen, de rechter niet wettelijk «de slechte toestand van de banden buiten beschouwing» kon laten, integendeel het ongeval moest onderzocht en beoordeeld worden met inachtneming van al de omstandigheden die er mede gepaard gaan, de slechte toestand van de banden inbegrepen. het arrest dus weigert de verschillende bestanddelen in overweging te nemen die in acht moeten genomen worden om uitspraak te doen over de toepassing van de artikelen 1382 van het Burgerlijk Wetboek, 24 en 25 van de polis en 16 van de wet op de verzekeringen, en bijgevolg deze teksten evenals artikel 97 van de Grondwet schendt;

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat, na te hebben beschouwd dat de deskundige een aantal factoren waaronder de toestand van de banden aanhaalt die het ongeval «konden» veroorzaken of beïnvloeden, het arrest vaststelt dat het bewijs geenszins voorligt dat de toestand van de banden in noodzakelijk oorzakelijk verband staat met het ongeval en beslist dat, «de toestand van de banden buiten beschouwing gelaten», het gebeurde zich voordoet als een klassiek ongeval waarbij een automobilist, bij het inrijden van een bocht op een natte baan, nalaat zijn snelheid aan de staat van de baan aan te passen, en dat deze laatste schuld niet gekenmerkt is als de door artikel 16 van de wet van 11 juni 1874 bedoelde grove schuld welke het verval van het recht op dekking tot gevolg heeft;

Overwegende dat hieruit ondubbelzinnig blijkt dat de toestand van de banden, welke de deskundige tot de mogelijke oorzaken van het ongeval had gerekend, naar het oordeel van de rechter geen oorzakelijk verband vertoonde met de schade en dat, zo de rechter het verval van het recht op dekking afwijst, hij zulks doet omdat het niet verhelpen van de slechte toestand van de banden, hoewel een grove schuld uitmakend, bij gemis aan oorzakelijk verband met de schade, geen aanleiding tot zulk verval kon geven, terwijl de andere fouten waaraan de rechter het ongeval toeschrijft geen grove fouten waren in de zin van de artikelen 24 en 25 van de polis;

Dat dienvolgens tussen de gedane vaststellingen en de getroffen beslissing geen tegenstrijdigheid bestaat;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest, om het verval van het recht op dekking af te wijzen, geenszins hierop steunt dat de eerste verweerder ook andere fouten had begaan die niet van grove aard waren doch in oorzakelijk verband stonden met de schade, maar op de feitelijke en soevereine vaststelling dat tussen de toestand van de banden en de schade geen noodzakelijk oorzakelijk verband bewezen was;

Dat het onderdeel berust op een verkeerde interpretatie van het arrest;

Wat het derde onderdeel betref:

Overwegende dat het arrest vaststelt, enerzijds, dat niet bewezen is dat de slechte toestand van de banden in noodzakelijk oorzakelijk verband staat de schade en anderzijds, dat het gebeurde zich voordoet als een klassiek ongeval waarbij een automobilist, bij het inrijden van een bocht op een natte baan, nalaat zijn snelheid aan de staat van de baan aan te passen;

Overwegende dat de rechter zodoende preciseert welke, onder al de door de deskundige als mogelijke oorzaken van het ongeval aangestipte factoren, hij in acht neemt;

Dat zulks niet tegenstrijdig is met de voorafgaande beschouwing van de rechter luidens welke het ongeval te wijten is, hetzij aan een samenloop van al deze factoren, waaronder de toestand van de banden, hetzij aan enkele onder hen;

Wat het vierde onderdeel betreft:

Overwegende dat de beslissing van de rechter, luidens welke het bewijs van enig noodzakelijk oorzakelijk verband tussen de toestand van de banden en de schade ten deze niet voorligt, niet noodzakelijk insluit dat er, wat betreft de zware aard van de schuld en het oorzakelijk verband met de schade, nooit verschil zou bestaan tussen de weggebruikers die een zelfde manoeuvre uitvoeren, de ene met banden in goede staat en de andere met versleten banden;

Dat de aangevoerde tegenstrijdigheid niet voorhanden is;

Wat het vijfde onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest, door te beslissen dat tussen de toestand van de banden en het ongeval geen noodzakelijk oorzakelijk verband bewezen is, impliciet beslist dat zulk verband ook tussen het rijden met zulke banden en het ongeval niet bewezen is;

Overwegende dat uit het antwoord op het eerste onderdeel blijkt dat het arrest ondubbelzinnig beslist, enerzijds, dat de toestand van de banden geen determinerend element was van het wegslijpen, en om die reden geen aanleiding kon zijn tot verval van het recht op dekking en, anderzijds, dat de rijwijze van de eerste verweerder niet de door artikel 16 van de wet van 11 juni 1874 bedoelde grove schuld uitmaakte;

Overwegende dat het arrest meteen de in het onderdeel aangehaalde conclusie passend beantwoordt;

Wat het zesde onderdeel betreft:

Overwegende dat de omstandigheid dat het oorzakelijk verband tussen de toestand van de banden en het ongeval niet bewezen is, door de rechter niet wordt afgeleid uit zijn beschouwingen omtrent de klassieke aard van het ongeval, maar een feitelijke en soevereine vaststelling is welk de rechter doet;

Dat door te beslissen dat het oorzakelijk verband tussen de toestand van de banden en het ongeval niet bewezen is, de rechter vaststelt dat de toestand van de banden tot het ontstaan van het ongeval niet heeft bijgedragen;

Wat het zevende onderdeel betreft:

Overwegende dat uit het antwoord op het eerste onderdeel blijkt dat de rechter geenszins weigert de toestand van de banden in overweging te nemen, doch integendeel al de omstandigheden van het ongeval, ook de gezegde toestand, in zijn onderzoek betreft, maar precies als gevolg van dat onderzoek weigert dat element aan te houden als niet in oorzakelijk verband staande met het ongeval;

Overwegende dat geen van de onderdelen van het middel kan worden aangenomen;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

## RAAD VAN STATE.

6e Kamer. — 9 mei 1968.

Voorzitter : M. Moureau.

Staatsraden : de MM. Coyette en Holoye.

Auditeur : M. Dumont.

### Pensioenen voor migrerende werknemers. — Uitspraak na antwoorden verstrekt door het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.

*Uit het antwoord op de vragen, gesteld aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, in een prejudicieel arrest van de Raad van State, blijkt dat de Hoge Commissie voor pensioenen het bepaalde in de verordeningen nrs. 3 en 4 van de Raad van de Europese Gemeenschap juist heeft toegepast, overeenkomstig de door het Hof van Justitie gegeven uitlegging.*

Rijksdienst voor arbeidspensioenen t./Couture.

Arrest nr. 12.946.

Gezien het op 20 juli 1965 ingediende verzoekschrift, waarbij de Rijksdienst voor arbeidspensioenen de nietigverklaring vordert van de op 5 maart 1965 gewezen en op 21 mei 1965 ter kennis gebrachte beslissing van de Hoge Commissie voor pensioenen (8e kamer), volgens welke de tegenpartij op 1 oktober 1960 niet aan de wettelijke vereisten voldoet om in België een pensioen te krijgen, zodat artikel 28, 1, f, van verordening nr. 3 van de Raad van de Europese Economische Gemeenschap toepasselijk is;

Gelet op het arrest van de Raad van State, VIe kamer, nr. 12.307, van 24 maart 1967, waarbij de procedure wordt opgeschort en aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen een prejudiciële vraag wordt gesteld over de uitlegging van artikel 28 van de verordening nr. 3 van de Raad van de Europese Economische Gemeenschap inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers;

Gelet op het arrest 11/67 van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen van 12 december 1967 dat dezelfde dag ter kennis van partijen is gebracht;

Overwegende dat het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen in het genoemde arrest, antwoordend op de door de Raad van State in arrest nr. 12.307 gestelde vragen, voor recht heeft gezegd:

« 1. Of op een migrerende werknemer het stelsel van de artikelen 27 en 28 van Verordening nr. 3 zal worden toegepast, staat niet ter keuze van belanghebbende, doch hangt af van de objectieve omstandigheden waarin hij zich bevindt;

2. De artikelen 27 en 28 van Verordening nr. 3 blijven in ieder geval, in het kader van periodieke stelsels welke de grootte van het ouderdomspensioen uitsluitend van de vervulde verzekeringstijdvakken afhankelijk stellen, buiten toepassing op een migrerend werknemer voor wie samentelling ter verkrijging van recht op uitkering in geen der Lid-Staten waarin hij verzekeringstijdvakken heeft vervuld, noodzakelijk is;

3. Uit de Verordeningen nrs. 3 en 4, met name uit de artikelen 27 en 28 van Verordening nr. 3 in verband met de artikelen 30 t/m. 36 en 83 van Verordening nr. 4, volgt niet dat — uitgaande van eenzelfde referentiedatum — gelijktijdig moet worden overgegaan tot vaststelling van een ouderdomspensioen waarop men in één der Lid-Staten volgens artikel 27 aanspraak kan maken én tot vaststelling van een ouderdomspensioen in een ander Lid-Staat, op uitkering waarvan nog geen aanspraak bestaat of welks vaststelling krachtens de wetgeving van die Lid-

Staat op verzoek van belanghebbende kan worden uitgesteld ;

4. De indiening van een pensioenaanvraag bij een orgaan van één der Lid-Staten houdt niet in, dat belanghebbende afstand doet van een recht tot keuze, aan de betrokken werknemers door de wettelijke regelingen van andere Lid-Staten toegekend. Het staat aan de nationale autoriteiten te bepalen op welk tijdstip van zodanig recht tot keuze gebruik moet worden gemaakt » ;

Overwegende dat de tegenpartij aan de Belgische instelling geen pensioenaanvraag heeft gericht in de bij de interne wetgeving voorgeschreven vormen ; dat de procedure tot toepassing van verordening nr. 3 in werking is gebracht door de Franse instelling, op een tijdstip waarop de tegenpartij, die voort bleef werken en die besloten was dit te doen tot de leeftijd van vijftig jaar, niet voor Belgische uitkeringen in aanmerking kon komen ; dat hetgeen de Rijksdienst voor arbeidspensioenen als een aanvraag om vervroegd pensioen beschouwde, voor de tegenpartij slechts nadeel kon opleveren, namelijk de vermindering van het pensioenbedrag, dat slechts na de stopzetting van de arbeid zou worden uitbetaald, zonder dat dit nadeel op enigerlei wijze gecompenseerd werd ;

Overwegende dat de Hoge Commissie voor pensioenen, onder bevestiging van de feitelijke uitlegging welke de Commissie van beroep aan de geschriften van de tegenpartij had gegeven, beslist heeft « dat het dossier geen aanvraag om vervroegd Belgisch pensioen bevat ; dat de betrokkene zijn beroepswerkzaamheid met uitsluiting van gelegenhedswerk niet heeft stopgezet op 1 oktober 1960, zodat hem op die datum geen enkele Belgische uitkering kan worden gestort ; dat de Hoge Commissie voor pensioenen derhalve oordeelt dat in België op 1 oktober 1960 niet voldaan is aan de wettelijke vereisten om een pensioen te kunnen genieten... » ; dat de Hoge Commissie voor pensioenen het bepaalde in de verordeningen nrs. 3 en 4 van de Raad van de Europese Economische Gemeenschap derhalve juist heeft toegepast, overeenkomstig de door het Hof van justitie gegeven uitlegging ; dat het middel in rechte faalt,

Besluit :

Artikel 1. — Het beroep is verworpen.

N.B. — Het prejudicieel arrest nr. 12.307 werd gepubliceerd in het R.W. 1967-1968, kol. 448.

## HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

14 februari 1968.

Voorzitter : M. Maréchal.

Raadsheren : MM. Sury en Screvens.

Advokaat-generaal : M. Dykmans.

Advokaten : Mrs. Houtekier, J. Pelgrims en A. Legein.

Ongeval. — Leger. — Toezicht. — Persoonlijke verantwoordelijkheid. — Militair voertuig. — Waardevermindering.

*Het eventueel gebrek aan militair toezicht is geen rechtvaardigingsgrond voor de militair, die, zonder houder van een rijbrevet te zijn, een verkeersongeval met een militair voertuig, veroorzaakt.*

*Op de aankoopwaarde van de militaire voertuigen die-*

*nen niet dezelfde coëfficiënten van waardevermindering, zoals aanvaard door de private sektor, toegepast.*

Belgische Staat (Ministerie van Landsverdediging)  
t./ A. en B.

Gezien, in gelijkvormige uitgifte, het vonnis gewezen op 21 oktober 1964 door de rechtbank van eerste aanleg te Leuven waartegen, op 15 en 18 december 1964, beroep regelmatig naar vorm en tijd werd ingesteld ;

Gelet op de incidentele beroepen van eerste en tweede geïntimeerden ;

Overwegende dat uit de elementen van de zaak, namelijk uit de verklaringen van geïntimeerden voor de militaire overheid, blijkt dat het ongeval waarvoor appellant vergoeding eist, ontstaan is uit het feit dat eerste geïntimeerde, uitsluitend wegens onervarenheid en onhandigheid, het meesterschap verloor over het stuur van een militaire vrachtwagen die hij bestuurde ondanks gebrek aan militair rijbrevet ;

Dat hij, om aldus gehandeld te hebben, een fout in oorzakelijk en noodzakelijk verband met het ongeval heeft begaan ;

Overwegende dat tweede geïntimeerde die het voertuig aan eerste geïntimeerde, op zijn verzoek, had toevertrouwd, ook wist dat laatstgenoemde geen militair rijbrevet bezat en dat hij dienvolgens geen militaire voertuigen mocht besturen ;

Dat de miskenning van dit verbod slechts met medewerking van tweede geïntimeerde is kunnen gebeuren, derwijze dat deze laatste ook een fout in oorzakelijk en noodzakelijk verband met het ongeval begaan heeft ;

Overwegende dat hieruit voortvloeit dat de door deze fouten aan de goederen van appellant veroorzaakte schade niet inherent is aan de risico's die appellant neemt door het toevertrouwen van vrachtwagens aan miliciens ;

Overwegende dat geïntimeerden, de persoonlijke verantwoordelijke daders van het ongeval, niet gerechtigd zijn te beweren dat appellant op hen toezicht had moeten uitoefenen om hun het plegen van voormelde fouten te beletten ; dat zij also de mogelijkheid van hun eigen schuld aan het vooruitzicht van appellant willen opleggen, hetgeen niet opgaat ;

Overwegende dat de fouten van beide geïntimeerden aan het ongeval bijgedragen hebben ;

Dat, gelet op de door hen afzonderlijk begane fouten, ze in solidum tot betaling van schadevergoeding aan appellant dienen veroordeeld te worden ;

Overwegende dat een militaire vrachtwagen niet onderworpen is aan dezelfde coëfficiënten van waardevermindering als een vrachtwagen toebehorend aan een particulier, zodat de geëiste schadevergoeding van 42.400 frank voor de schade aan het voertuig verantwoord is ;

Dat de schade aan de muur eveneens bewezen is ;

Overwegende dat uit het hiervoren overwogene blijkt dat de incidentele beroepen niet gegrond zijn ;

Om die redenen,

Het Hof,

.....

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

## HOF VAN BEROEP TE GENT

3e Kamer. — 17 oktober 1968.

Voorzitter: M. Van Mallegheem.

Raadsheren: MM. Moerenhout en Verheghe

Adv. gen.: M. Vanhoudt.

Advocaten: Mrs. Van Duern, Hendrickx, Vandervennet, Deckmyn, Westerlinck, Mortier, Dhont en Risopoulos.

**Verkeer. — Oversteken van baan door een groep leerlingen. — Overdreven snelheid van voerder. — Geen fout in hoofde van leidsters der leerlingen. — Schadevergoeding.**

*De voerder van een autowagen begaat een zware onvoorzichtigheid door aan een snelheid van meer dan 100 km/uur met kruisingslichten te rijden, wanneer hij deze vaart onverminderd handhaaft op korte afstand van een bocht, in de nabijheid van een plaats die gesignaleerd is met oranje flikkerlichten en ook bij het naderen van de doorgangen voor voetgangers.*

*Wanneer een groep leerlingen de baan oversteekt is het niet vereist dat er aan de voorzijde van de groep, links, een wit licht en aan de achterzijde een rood licht zou gedragen worden; dit is enkel vereist wanneer de groep de baan volgt, maar niet wanneer hij deze oversteekt.*

*De leidsters van de groep treft geen verwijt wanneer zij het overstekingsmanoeuvre van de groep niet onderbroken hebben bij het naderen van een autowagen. Dergelijk onderbreken gaat gepaard met moeilijkheden en gevaar en art. 38, 2e van de Wegcode verbiedt in dergelijk geval aan de voerders door een groep die de weg oversteekt te « breken ».*

Maes A., Onderlinge Maatschappij der Openbare Besturen, Eeckelaert G., D'hondt W., Felix A., D'Hooge A. en Geno D.

Overwegende dat Maes Albert als beklaagde en als burgerlijke partij, het Openbaar Ministerie en de beklaagden Geno Danielle en D'Hooge Annie, tijdig en in rechtsgeldige vorm hoger beroep hebben ingesteld tegen het vonnis van de correctionele rechtbank te Brugge dd. 18 oktober 1967; dat de burgerlijke partijen Eeckelaert Gustaaf en Engels Everilde in rechtsgeldige vorm incidenteel hoger beroep hebben ingesteld; dat de nieuwe eis ingesteld door de burgerlijke partij Onderlinge Maatschappij der Openbare Besturen op grond van art. 464 Wetboek burgerlijke rechtsvordering ontvankelijk is;

Overwegende dat, zoals de expert het uitstekend heeft uiteenzet, de beklaagde Maes de zware onvoorzichtigheid heeft begaan door aan een snelheid van meer dan 100 km/uur met kruisingslichten te rijden; dat hij op 240 meter van de bocht nog steeds met dezelfde kruisingslichten is blijven rijden zonder te vertragen;

Overwegende dat hij niet eens zijn snelheid heeft verminderd in de nabijheid van de plaats van het ongeval, die nochtans gesignaleerd is met oranje flikkerlichten; dat hij evenmin met matige snelheid heeft gereden bij het naderen van de doorgangen voor voetgangers alhoewel hij, naar zijn eigen verklaring, de baan en de plaatsgesteldheid en het kruispunt kende;

Overwegende dat hogervermelde onvoorzichtigheden in oorzakelijk verband staan met het ongeval zodat de feiten ten laste gelegd van Maes Albert door het onderzoek vóór het Hof bewezen zijn gebleven zoals vóór de eerste rechter;

Overwegende dat de uitgesproken straffen verantwoord zijn en dienen bevestigd te worden; dat echter

de gunst van ontslag van onderzoek na het beëindigen der vervallenverklaring van het recht tot sturen aan de beklaagde dient te worden ontnomen;

Overwegende dat op 't ogenblik van het ongeval de groep leerlingen de rijbaan niet volgde maar ze overstak; dat er dus geen oorzakelijk verband bestaat tussen enerzijds de afwezigheid van een wit licht van voren links en van een rood licht van achteren van de groep en anderzijds het ongeval;

Overwegende dat van uit de richting Blankenberge het zicht wegens een bocht niet verder strekt dan 240 meter; dat het ongeval gebeurde toen het merendeel van de 42 kinderen, marcherende in rijen van 3 of van 4, de baan reeds had overgestoken, waaruit blijkt dat de auto van beklaagde die aan meer dan 100 km/uur reed en omtrent 30 meter per seconde aflegde nog niet in 't zicht was toen de groep kinderen begon over te steken;

Overwegende dat de verklaring van Geno Danielle (st. 4) dat zij aan 't hoofd van de groep kinderen stil gestaan heeft en langs beide kanten heeft gekeken alvorens over te steken en geen voertuigen had zien afkomen toen ze overstak derhalve met de waarheid kan stroken;

Overwegende dat de expert aan de leidsters ten laste legt van tijdens het oversteken, de voertuigen in beide richtingen niet steeds in het oog te hebben gehouden, hetgeen hierop neerkomt dat, volgens hem, de leidsters het overstekingsmanoeuvre zouden moeten onderbroken hebben indien een auto te voorschijn kwam; dat Maes Albert zulks in besluiten uitdrukkelijk aan tweede en derde beklaagde verwijt; dat het onderbreken van het manoeuvre nochtans gepaard gaat met moeilijkheden en gevaar, hetgeen duidelijk blijkt uit art. 38/2° van de wegcode dat aan de weggebruikers verbiedt in een gelijkaardig geval door de groep schoeien te breken;

Overwegende dat de eerste rechter de mening is toegedaan dat de leidsters beter zouden gedaan hebben zich op te stellen aan weerskanten van de baan en vervolgens de kinderen met kleine groepjes de Koninklijke baan te doen oversteken; dat deze methode het nadeel biedt dat de kinderen bij het oversteken zelf niet vergezeld zijn van een leider;

Overwegende dat ten slotte, alles goed ingezien, de wijze waarop Geno Danielle en D'Hooge Annie het oversteken van de baan met hun groep van 42 leerlingen hebben uitgedacht en uitgevoerd verantwoord is en het groot voordeel biedt dat de kinderen steeds onder hun toezicht bleven;

Overwegende dat zij er toe gerechtigd waren te verwachten dat de andere weggebruikers de wegcode zouden naleven en namelijk de doorgang voor voetgangers met matige snelheid naderen (art. 26/2 der wegcode), voorzichtig rijden op een bijzonder gevaarlijke plaats aangewezen door oranjegele knipperlichten (art. 107 wegcode) en hun snelheid regelen volgens het zicht (art. 27/1 der wegcode);

Overwegende dat in hoofde van de tweede en de derde beklaagde geen fout is bewezen in oorzakelijk verband met het ongeval; dat de feiten ten hunne laste gelegd door het onderzoek vóór het Hof derhalve niet bewezen zijn gebleven;

*Op civielrechtelijk gebied:*

Overwegende dat gelet op de vrijspraak van de tweede en derde beklaagde het Hof onbevoegd is om uitspraak te doen nopens de eis van de burgerlijke partijen gesteld tegen tweede en derde beklaagde;

Overwegende dat Maes Albert alleen en volledig aansprakelijk is voor de dood van D'Hondt Mireille en de

verwondingen opgelopen door Eeckelaert Rita;

Overwegende dat de Onderlinge Maatschappij der Openbare Besturen overeenkomstig art. 1250 van het burgerlijk wetboek bij overeenkomst in de plaats gesteld werd van de ouders van het slachtoffer: Willy D'Hondt en Ardina Felix, aan wie zij forfaitaire bedragen van 75.000 frank voor het overlijden en 7.500 frank voor de begrafenis-kosten uitkeerde; dat deze indeplaatsstelling uitdrukkelijk en gelijktijdig met de betaling geschiedde (zie kwijtschrift dd. 1 april 1967 st. 63/1);

Overwegende dat de eerste rechter met reden de som van 75.000 frank in mindering heeft gebracht van de vergoeding toegekend wegens morele schade; dat hij eveneens de 7.500 frank voor begrafenis-kosten in mindering heeft gebracht;

Overwegende dat de begrafenis-kosten normaal begripen hetgeen de burgerlijke partij D'Hondt Willy in zijn besluiten voor de eerste rechter (st. 70) omstandig heeft gevorderd; overbrenging van het lijk naar Kruibeke: 4.430 frs, de begrafenis-kosten zelf 5.200 frank en de rouwklederen 5.550 frank; dat beklaagde Maes ten onrechte inroept dat de begrafenis-kosten slechts 5.200 frank belopen;

Overwegende dat de beklaagde Maes noch de uitgaven die door de eerste rechter werden toegekend voor het slachtoffer Eeckelaert Rita: 11.006 frank noch de uitgaven die sedert het vonnis voor het zelfde slachtoffer nog werden gedaan: 7.282 frank, betwist;

Overwegende dat de eerste rechter de vergoedingen toekomende aan Eeckelaert Gustaaf als hoofd der gemeenschap Eeckelaert-Engels behoorlijk heeft geraamd;

Overwegende dat gelet op de erge verwondingen door hun kind opgelopen, de angsten en de zorgen en de onzekerheid voor de toekomst een provisie van 1 frank wegens morele schade voor ieder der ouders verantwoord is;

Overwegende dat de provisie van 50.000 frank die aan het kind werd toegekend eveneens verantwoord is; dat zij anderzijds voldoende is vermits de medische kosten door de Onderlinge Maatschappij der Openbare Besturen betaald worden; dat de bevolen expertise noodzakelijk blijkt;

Overwegende dat de eerste rechter de uitgaven gedaan door de huwgemeenschap D'Hondt-Felix oordeelkundig heeft geraamd; dat hij het forfaitaire bedrag van 7.500 frank voor begrafenis-kosten dat door de Onderlinge Maatschappij der Openbare Besturen werd uitgekeerd zoals het behoort heeft afgetrokken van de begrafenis-kosten in de brede zin van het woord hierin begrepen de kosten van rouwklederen en van de overbrenging van het lijk naar Kruibeke;

Overwegende dat de vergoedingen die wegens morele schade werden toegekend aan de ouders, de broeders en zusters en de grootouders van D'Hondt Mireille volkomen verantwoord zijn;

*Om deze redenen,*

*Het hof, rechtdoende op tegenspraak;*

Gelet op de wetsbepalingen door de eerste rechter aangeduid en daarenboven op art. 24 der Wet van 15 juni 1935; art. 191 en 211 van het Wetboek van Strafvordering; art. 140 der Wet van 18 juni 1869 gew. door art. 2 der Wet van 4 september 1891, alle wetsbepalingen door de Heer Voorzitter ter terechtzitting van heden aangeduid;

*Op strafrechtelijk gebied:*

*Ten aanzien van Maes Albert:*

Bevestigt het bestreden vonnis met deze wijziging dat met éénparige stemmen de beklaagde de gunst van de

vrijstelling van onderzoek na het beëindigen van de termijn van vervallenverklaring van het recht tot sturen wordt ontnomen;

*Ten aanzien van D'Hooge Annie en Geno Danielle:*

Doet het bestreden vonnis teniet en opnieuw wijzende: Spreekt ze vrij zonder kosten;

*Op civielrechtelijk gebied:*

Verklaart zich onbevoegd om uitspraak te doen nopens de eisen van de burgerlijke partijen tegen D'Hooge Annie en Geno Danielle;

Bevestigt de veroordelingen uitgesproken tegen Maes Albert met deze wijzigingen:

1. dat hij alleen veroordeeld blijft tegenover de consorten Eeckelaert, Engels, D'Hondt, Felix en Verhofstad;
2. dat hij veroordeeld wordt te betalen aan de Onderlinge Maatschappij der Openbare Besturen handelende krachtens indeplaatsstelling van Eeckelaert Rita 11.006 frank + 7.282 frank + 18.294 frank (achttienduizend tweehonderd viereennegentig frank), met de gerechtelijke intresten en de kosten;

Verwijst Maes Albert in de 3/4e van de kosten van eerste aanleg en in de kosten van hoger beroep gevallen aan de zijde van het Openbaar Ministerie en begroot voor het geheel in eerste aanleg op 7.251 frank en in hoger beroep op 2.456 frank;

Zegt dat de kosten van hoger beroep zullen invorderbaar zijn bij middel van de in eerste aanleg uitgesproken lijfswang;

Laat 1/4 van de kosten van eerste aanleg ten laste van de Staat en 1/4 der kosten van hoger beroep eveneens ten laste van de Staat.

Zegt dat Maes Albert zijn kosten als burgerlijke partij zal moeten dragen;

Verwijst hem in de kosten van de beide aanleggen gevallen aan de zijde van de andere burgerlijke partijen op taxe;

Wijst de zaak terug voor verdere behandeling naar de correctionele rechtbank te Brugge.

## CORRECTIONELE RECHTBANK TE ANTWERPEN

10e Kamer. — 21 juni 1968.

Voorzitter: M. Verhaegen.

Rechters: M.M. Van Hecke en Van Nuffel.

Openbaar Ministerie: M. Hanset.

Advocaten: Mrs. Verrycken, Lebacqz en Hellemans.

1. Tenuitvoerlegging. — Regeling van bezoekrecht overeenkomstig art. 280 B.W. — Notariële akte. — Uitvoerbaar.
2. Ontvoering van minderjarigen. — Bezoekrecht. — Echtscheiding door onderlinge toestemming. — Regeling krachtens art. 280 B.W.

1. De notariële akte waarbij partijen in de procedure van echtscheiding door onderlinge toestemming onder meer het bezoekrecht betreffende de minderjarige kinderen hebben geregeld, heeft de waarde van een uitvoerbare titel en is uitvoerbaar.

2. Na echtscheiding door onderlinge toestemming weigert de vrouw het bezoekrecht, dat overeenkomstig art. 280 B.W. bij notariële akte geregeld werd, aan haar man toe te staan; zij bekend dat te doen sedert haar man wegens zedenfeiten vervolgd werd.

*Het vonnis dat de echtscheiding door onderlinge toestemming toestaat en dat vaststelt dat de voorwaarden van art. 275 e. v. B.W. vervuld zijn, bekrachtigt impliciet de overeenkomst waarbij partijen onder meer de bewaring van de minderjarige kinderen en het bezoekrecht geregeld hebben. Er is aldus over de bewaring en het bezoekrecht beslist, zodat de vrouw, die zich daaraan opzettelijk onttrekt, een inbreuk pleegt op art. 369bis lid 4 S. W. zolang voormelde bindende regeling geen wijziging ondergaat.*

O. M. en Moens t./ De Groof.

Overwegende dat de echtscheiding bij onderlinge toestemming tussen partijen werd uitgesproken bij vonnis van 16 oktober 1963 en voordien deze een voorafgaandelijke overeenkomst hadden getroffen waarin onder meer het bezoekrecht van de burgerlijke partij geregeld werd;

Overwegende dat partijen zich aan deze overeenkomst hebben gehouden tot oktober 1966 toen beklagde vernam dat de burgerlijke partij vervolgd werd voor zedenfeiten en uit dien hoofde het voorwerp had uitgemaakt van een maatregel van opschorting;

Overwegende dat beklagde volmondig bekend dat zij uitsluitend om deze redenen weigert het bezoekrecht aan haar gwezen echtgenoot toe te staan, omdat zij meent dat haar twee dochters bij hun vader gevaar lopen;

dat derhalve het intentioneel karakter van de feiten niet kan betwist worden;

Overwegende dat het tegensprekelijk vonnis dd° 16 oktober 1963 dat de echtscheiding bij wederzijdse toestemming tussen partijen toestaat en dat in de registers van de burgerlijke stand werd overgeschreven, uitdrukkelijk vaststelt dat de voorwaarden vereist door art. 275 en volgende van het B.W.B. vervuld zijn en de voorgeschreven pleegvormen werden nageleefd;

dat een der voorwaarden die in de notariële overeenkomst voorafgaandelijk de echtscheiding werd opgenomen en die voor Notaris Ghys te Hoboken dd° 14.6.1962 werd verleend, de hoede en het bezoekrecht over de beide kinderen van partijen overeenkomstig art. 280 B.W.B. regelt;

Overwegende dat bedoeld vonnis de overeenkomst tussen partijen in deze notariële akte vervat, in al haar onderdelen impliciet heeft bekrachtigd;

Overwegend dat een notariële akte krachtens art. 19 van de wet van 16 maart 1803, (25 ventose an XI) uitvoerbaar is; dat de notariële akte in kwestie, bekrachtigd door voormeld vonnis van 16.10.1963, de waarde heeft van een uitvoerbare titel (Hof Gent 14.6.1951 - Tijdschrift voor Notariaat 1952, 7/8; Tijdschrift voor Privaat Recht 1968 nr. 1, met commentaar); dat de notariële akte ten verzoeken van de burgerlijke partij ter zake op 26.9.1967 aan beklagde werd betekend;

Overwegend dat er aldus over de hoede en het bezoekrecht beslist is geworden, zodat de dader die zich zoals ter zake hieraan opzettelijk onttrekt — een inbreuk pleegt op art. 369 bis alinea 4 van het S.W.B. zolang de besproken bindende voorwaarde geen wijziging ondergaat;

Overwegende derhalve dat de betichting ten laste van beklagde gelegd bewezen is;

Aangezien de eis van de burgerlijke partij ontvankelijk is en gegrond;

.....

NOOT. — Er is hoger beroep aangetekend.

## vredegerecht te nazareth.

11 september 1968.

Rechter: M. Van Malderen.

Advocaten: Mrs. Maréchal en Callant.

**Bevoegdheid en aanleg. — Vrederechter. — Uitkering tot levensonderhoud. — Na echtscheiding. — Voor de vrouw. — Voor de kinderen.**

*Eiseres had vroeger in haar voordeel de scheiding van tafel en bed bekomen. Na de omzetting ervan in echtscheiding vraagt zij een uitkering tot levensonderhoud voor haarzelf en voor de kinderen.*

*Na de omzetting kan eiseres voor zichzelf alleen aanspraak maken op een uitkering tot onderhoud krachtens art. 301 B. W. Haar eis, steunend op art. 301, behoort uitsluitend tot de bevoegdheid van de rechter die uitspraak heeft gedaan over de echtscheiding, ook al is dit geschied op grond van een omzetting van een vroegere scheiding van tafel en bed in echtscheiding.*

*De vrederechter blijft evenwel bevoegd om uitspraak te doen over een op art. 303 B. W. steunende eis van diegene van de uit de echt gescheiden ouders aan wie de kinderen zijn toevertrouwd. Die vordering, ten deze gegrond op een wijziging in de vermogenstoestand van de gewezen echtgenoten en op een stijging der levensonderhoudskosten van de kinderen, moet als een nieuw geschil over onderhoudsgeld beschouwd worden.*

De Vriese t./ Van den Broecke.

Overwegende dat de vordering strekt tot veroordeling van verweerder in betaling van een onderhoudsgeld van 12.000,- fr. per maand aan eiseres en van 6.500,- fr. per maand voor de twee kinderen waarover zij het bewakingsrecht heeft en dit vanaf 1 juni 1968;

Overwegende dat verweerder onze onbevoegdheid ratione materiae opwerpt wat de eis tot persoonlijk onderhoudsgeld van eiseres aangaat en, in ondergeschikte orde desgevallend vermindering van onderhoudsgeld tot 8.000,- fr. per maand vordert bij wedereis, wijl hij 4.800,- fr. per maand voor de kinderen aanbiedt; dat hij tevens aanbiedt in de loop van het geding voor eiseres een persoonlijk onderhoudsgeld van 8.500,- fr. te blijven betalen;

Overwegende dat eiseres bij vonnis van 23 juli 1961 der eerste burgerlijke kamer der rechtbank van eerste aanleg te Gent in haar voordeel van tafel en bed gescheiden werd verklaard, vonnis dat bevestigd werd bij arrest van 29 juni 1962 van het Hof van beroep te Gent, dit arrest het onderhoudsgeld voor haar bepalende op 7.500,- fr. per maand en voor de beide kinderen die onder haar hoede werden geplaatst op 3.500,- fr. per maand;

Overwegende dat eiseres bij vonnis dd. 6 februari 1965 der eerste burgerlijke kamer van de rechtbank van eerste aanleg te Gent het door het Hof van beroep toegekend onderhoudsgeld zag opdrijven tot 8.500,- fr. per maand voor haarzelf en tot 4.000,- fr. per maand voor beide kinderen;

Overwegende dat verweerder bij toepassing van artikel 310 B.W. op 13 januari 1968 een conversievonnis van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding bekam voor de rechtbank van eerste aanleg te Gent, vonnis dat door partijen niet wordt medegedeeld doch waarin klaarblijkend geen beschikkingen voorkwamen betreffende onderhoudsgeld en dat in de registers van de ambtenaar van de burgerlijke stand te Evergem werd overgeschreven op 28 mei 1968;

Overwegende dat vaststaat dat na het conversievonnis eiseres voor zichzelf alleen aanspraak kan maken op een

onderhoudsgeld dat steunt op artikel 301 B.W.; dat dit in elk geval zo is na de overschrijving van dit vonnis, zij vanaf 28 mei 1968, ogenblik waarop de huwelijksband definitief verbroken werd (zie impliciet Cassatie, 30 april 1964, R.W., 1965-1966, 296);

Overwegend dat meteen het karakter van het aan eiseres toegekend onderhoudsgeld grondig gewijzigd wordt, nu het vroeger steunde op artikel 308 B.W. dat een toepassing is van artikel 212 B.W. (Gent, 22 oktober 1962, J.T., 168; 13 november 1964 met advies O.M., J.T., 1965, 488) en waarvan het bedrag kan aangepast worden, wijl wanneer het onderhoudsgeld eerder een vergoeding is en gesteund wordt op artikel 301 B.W., het in de huidige zeer ongelukkige toestand van de wetgeving een onveranderlijk karakter verwerft (Cassatie, 11 maart 1965, Pas., 1965, I, 722; Rb. Brussel, 4 oktober 1963, Rev. dr. fam., blz. 25 en 25 oktober 1963, Pas., III, 18), bijzonderheid waarmede de conversierechter rekening zal houden (ibid. hoger, contra, Rb. Mons, 7 maart 1963, J.T., 421);

Overwegende dat uit de termen van artikel 3, 11° der wet op de bevoegdheid dat artikel 301 B.W. niet vermeldt, duidelijk blijkt dat de persoonlijke eis van eiseres gesteund op artikel 301 B.W. uitsluitend tot de bevoegdheid behoort van de rechter die uitspraak deed over de echtscheiding, ook al is dit gebeurd op grond van een conversie van een vroegere scheiding van tafel en bed tot echtscheiding (zie o.a. noot onder Gent, 20 november 1961, R.W., 1962-1963, 221);

Overwegende dat de vrederechter trouwens slechts algemene bevoegdheid verwerft inzake alimentatiegelden op voorwaarde enerzijds dat het werkelijk over verplichtingen tot onderhoud handelt die uit de huwelijksbanden of uit familiale banden voortvloeien en anderzijds voor zover zij geen verband houden met een geding tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed;

Overwegende dat de exceptie van onbevoegdheid ratione materiae in zover de eis strekt tot persoonlijk onderhoudsgeld van eiseres, gegrond is;

Overwegende dat de vrederechter evenwel bevoegd blijft om uitspraak te doen over een op grond van artikel 303 B.W. gesteunde eis van de echtgescheiden ouder aan wie de kinderen werden toevertrouwd (Cass. 25 mei 1961, R.W., 1962-1963, 216);

Overwegende dat deze vordering niet als de voortzetting van een vroeger geschil verband houdende met een echtscheiding of een scheiding van tafel en bed te beschouwen is, doch steunt op een wijziging in de vermogenstoestand der gewezen echtgenoten en op een stijging der levensonderhoudskosten van de kinderen en dan ook als een nieuw geschil over onderhoudsgelden moet aanzien worden (in die zin, Gent, 20 november 1961, R.W., 1962-63, 221);

dat trouwens terecht werd opgemerkt dat, zo deze bevoegdheidssplitsing ongelukkig is, zij niettemin, alhoewel de wetgever artikel 203 B.W. niet vermeldt in de opsomming van artikel 2,11° van de wet op de bevoegdheid, onbetwistbaar vaststaat nu de onderhoudsverplichting der ouders tegenover de kinderen de ontbinding der huwelijksbanden overleeft (Gent, 20 november 1961) en uit de wordingsgeschiedenis der wet van 10 februari 1953 blijkt dat de bevoegdheid van de vrederechter inzake alimentatiegelden tussen ouders en kinderen algemeen is (Cass. 25 mei 1961);

Overwegende dat rekening houdende met al de door de partijen voorgebrachte argumenten, het opvalt dat sedert het laatste vonnis van 6 februari 1965 de levensduurte minstens met 10 % is gestegen en dat de kinderen ouder wordende hogere uitgaven veroorzaken ingevolge de opvoeding waarop ze aanspraak kunnen maken;

Overwegende dat het billijk voorkomt het onderhoudsgeld voor de kinderen op 5.000,- fr. per maand te bepalen met ingang van 1 juni 1968;

Om deze redenen:

Wij Vrederechter,

Rechtdoende op tegenspraak en in eerste aanleg,

— Verklaren ons onbevoegd ratione materiae om kennis te nemen van de eis en wederis waar zij gesteund zijn op het persoonlijk onderhoudsgeld dat aan eiseres moet uitbetaald worden;

— Ontvangen de eis voor het overige,

— Verklaren hem gedeeltelijk gegrond,

— Veroordelen verweerder met ingang van 1 juni 1968 een maandelijks onderhoudsgeld van vijfduizend frank voor beide kinderen samen te betalen;

— Wijzen het meer gevorderde van de eis af als ongegrond;

— Veroordelen elk der partijen tot de helft der kosten tot op heden begroot op honderd vijftig frank;

— Verklaren het vonnis uitvoerbaar bij voorraad, niet-teenstaande elk rechtsmiddel en zonder borgstelling.

## ARBEIDSGERECHT TE ANTWERPEN

25 september 1967.

Voorzitter: M. D'Halleweyn.

Advocaten: Mrs. A. Vaes, R. Michielsens en J. van den Heuvel.

**Arbeidsovereenkomst (Handarbeiders) — Verbreking — Begrip. — Staking. — Feitelijke schorsing. — C-4 formulier. — Draagwijdte. — Toepassing van art. 28 quator.**

*Een arbeider had deelgenomen aan een staking van 3.12.63 tot 13.3.64, kreeg toen een C-4 formulier, en werd opnieuw in dienst genomen op 13.4.64. Hij vraagt schadevergoeding wegens verbreking van het contract. De werkgeefster beweert dat hij zelf het contract verbroken heeft en dat minstens de overeenkomst geschorst was door overmacht tussen 13.3 en 13.4.64.*

*De verbreking van de overeenkomst kan voortspruiten uit elke handeling of verzuim waarbij een van de partijen haar wil tot uitdrukking brengt de bestaande contractuele voorwaarden definitief niet verder na te leven.*

*Men mag niet a priori stellen dat de collectieve werkonderbreking in hoofde van iedere hierbij betrokken arbeider een definitieve weigering inhoudt de bestaande arbeidsvoorwaarden nog langer te eerbiedigen. De professionele staking was in casu enkel een poging om betere arbeidsvoorwaarden af te dwingen; men kan niet beweren dat bij het falen ervan de arbeider de uitvoering van de oorspronkelijke arbeidsovereenkomst definitief zou geweigerd hebben. Bij ontstentenis van enige wilsuiking van één van beide partijen om de overeenkomst te schorsen, dient aanvaard te worden dat het tijdelijk niet verrichten van de arbeid en het tijdelijk niet betalen van het loon een feitelijke schorsing inhield.*

*Uit het C-4 formulier kan ten deze niet afgeleid worden dat de werkgeefster de bedoeling had de overeenkomst eenzijdig en definitief te beëindigen.*

*Indien overigens vaststaat dat de werkloosheid te wijten is aan gebrek aan werk wegens economische oorzaken, zijn de bepalingen van art. 28 quater van de wet op het arbeidscontract toepasselijk ook wanneer dat gebrek aan werk aan een geval van overmacht te wijten is. Ten deze mag aanvaard worden dat het gebrek aan werk voortvloeide uit een gebrek aan bestellingen: deze oorzaak draagt een economisch karakter. Krachtens art. 28 quater kon de uitvoering van het contract slechts geschorst worden mits de verwittigingsprocedure nage-*

*leefd werd; wegens verzuim hiervan is de werkgeefster ertoe gehouden aan de arbeider zijn normaal loon te betalen tijdens de periode van 7 dagen te rekenen vanaf de eerste dag van de werkelijke schorsing van de uitvoering van de overeenkomst.*

N.V. Mreantile Marine Engineering & Graving Docks  
t./ Wijnen.

Overwegende dat het beroep ingesteld werd tegen een vonnis van het Arbeidsgerecht van Antwerpen, Kamer voor Werklieden, van 29-6-1966, waarbij beroepster veroordeeld werd tot de betaling aan beroepene van een som van fr. 4.027,— als schadevergoeding wegens verbreking van de arbeidsovereenkomst, te vermeerderen met de gerechtelijke intresten, alsmede tot de betaling van de gedingkosten;

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering van beroepene, welke vanaf 18/3/55 als chauffeur in dienst was van beroepster, ertoe strekt de betaling te bekomen ten laste van laatstgenoemde, van een verbrekingsvergoeding overeenstemmende met zijn loon verschuldigd over de wettelijke opzeggingsperiode van twee weken, hetzij F. 4.027,—;

Overwegende dat beroepene op 3/12/1963 samen met het grootste gedeelte van de werklieden tengevolge van het niet inwilligen van sommige looneisen in staking ging; dat een eerste bijeenkomst op 15/11/1963 tot geen akkoord leidde; dat ook de behandeling van de eisen in het verzoeningscomité van het Gewestelijk paritair comité tijdens de vergadering van 26/11/1963 tot geen akkoord leidde; dat het geschil op 4/12/1963 bij het Nationaal Verzoeningscomité diende behandeld; dat de staking echter reeds op 3/12/1963 een aanvang nam; dat beroepster bij het einde van de staking beroepene niet tewerkstelde;

Overwegende dat beroepster pleit dat het beroepene zelf was die, door vanaf 3/12/1963 en gedurende meer dan drie maanden van zijn werk afwezig te blijven, zijn overeenkomst verbrak; dat inderdaad, ingevolge artikel 16,3° van de wet op het arbeidscontract, de overeenkomst een einde neemt door de wil van één der partijen; dat deze wil door de handelwijze van één der partijen kan tot uiting komen; dat aldus de weigering om de bestaande overeenkomst uit te voeren een verbrekingsdaad uitmaakt; dat het beginsel van de *vrijheid van staking enkel inhoudt dat deze niet strafrechtelijk kan gesanctioneerd worden, wyl zij zonder invloed is op de contractuele rechtsverhouding tussen partijen; dat de staking geen wettelijke schorsing van de uitvoering van de overeenkomst uitmaakt; dat deze schorsing evenmin conventioneel tussen partijen bedongen werd; dat de bij collectieve overeenkomst vastgestelde procedure tot voorkoming van de staking de verbrekende uitwerking van deze laatste niet beïnvloedt; dat de rechtsleer en rechtspraak aannemen dat de niet naleving van de verzoeningsprocedure een zware fout en de verbreking van de overeenkomst uitmaakt; dat artikel 20 van de wet op het arbeidscontract ter zake niet toepasselijk is vermits de verbreking in casu van beroepene uitging;*

Overwegende dat beroepster verder betoogt dat de uitvoering van de overeenkomst tussen 13/3/1964 tot 13/4/1964 alleszins geschorst was tengevolge van overmacht, met name door het verlies van bestellingen ingevolge de langdurige staking; dat zij inderdaad niet kon voorzien wanneer deze een einde zou nemen; dat zij niet gedurende een week-end de nodige nieuwe bestellingen kon verkrijgen; dat om de overmacht uit te sluiten, de voorzienbaarheid niet in abstracto mag beschouwd worden en de mogelijkheid moet gegeven worden om aan de gevolgen van de overmacht te verhelpen; dat het niet ingaan op de gestelde looneisen niet kon van

aard zijn om de factor van de niet uitvoering van de overeenkomst aan beroepster zelf toe te schrijven; dat in casu artikel 28 quater van de wet op het arbeidscontract evenmin toepassing vindt, vermits het gebrek aan bestellingen door de staking geconditioneerd was, welke geen economische oorzaak uitmaakt; dat overigens geen voorbericht kon gegeven worden op een ogenblik waarop de einddatum van de staking nog niet betekend was; dat beroepene zich tenslotte ten onrechte op de inhoud van het afgeleverde C-4 formulier beroept om te beweren dat beroepster hem zou afgedankt hebben op 13/3/1964; dat bedoeld formulier inderdaad vermeldt dat het «werk werd beëindigd gedurende de staking»;

Overwegende dat beroepene zijnerzijds aanvoert dat in zijn hoofd nooit een wil tot verbreking van de overeenkomst bestaan heeft; dat daarentegen het afgeleverde C-4 formulier aantoonst dat deze wil in hoofd van beroepster wel bestaan heeft; dat de staking volgens de heersende rechtsleer en rechtspraak in principe niet als een verbrekingsdaad kan beschouwd worden; dat aldus enkel dient nagegaan of de staking een dringende reden uitmaakt welke de werkgever toelaat de overeenkomst op onmiddellijke wijze te verbreken; dat indien zulks het geval zou kunnen zijn voor stakingen welke een andere dan een professionele inslag hebben, zulks niet geldt ten opzichte van een staking welke het bedingen van betere arbeidsvoorwaarden op het oog heeft; dat overigens in casu de verzoeningsprocedure in elk geval begonnen werd; dat de afdanking daarenboven niet overeenkomstig de in artikel 20 en 21 bis van de wet op het arbeidscontract vastgestelde modaliteiten plaatsgreep; dat de staking niet van aard was om iedere verdere samenwerking tussen partijen onmogelijk te maken, vermits beroepene 4 weken later opnieuw door beroepster aangeworven werd; dat beroepster ten onrechte betoogt dat de uitvoering van de overeenkomst door een geval van overmacht zou geschorst geweest zijn; dat het C-4 formulier bevestigt dat de werkloosheid niet te wijten was aan een geval van overmacht; dat beroepster in dit geval de voorschriften van artikel 28 quater had dienen in acht nemen;

Overwegende dat tegen wat voorafgaat dient aangevoerd wat volgt:

Wat de rechtsgevolgen van de staking betreft:

Overwegende dat de verbreking van de overeenkomst niet aan de naleving van enige wettelijke vormvoorwaarde gebonden is; dat zij kan voortspruiten uit elke handeling of verzuim waarbij één der contracterende partijen zijn wil tot uitdrukking brengt de bestaande contractuele voorwaarden definitief niet verder meer na te leven; dat aldus de verbrekingsdaad enkel kan blijken uit een handelwijze welke een definitieve weigering inhoudt tot naleving van de aangegane verbintenis; dat de juridische inhoud van de staking begrepen dient te worden in de zin van «het door alle werknemers of een groep van werknemers zonder persoonlijke verhinderende opzettelijk tijdelijk niet verrichten van de bedongen arbeid als dwangmiddel ter bereiking van een bepaald doel» (Benelux, Sociaal-rechtelijk woordenboek); dat niets toelaat a priori te stellen dat de collectieve werkonderbreking in hoofd van iedere hierbij betrokken werknemer een definitieve weigering inhoudt om de bestaande arbeidsvoorwaarden nog langer te eerbiedigen; dat de professionele staking in casu enkel een poging inhield om door een geconcerteerd en collectief optreden betere arbeidsvoorwaarden af te dwingen; dat het slagen van dit drukingsmiddel tot het domein van de hypothese behoorde; dat niets toelaat te beweren dat beroepene zelf bij het gebeurlijke falen van het aangewende dwangmiddel, de uitvoering van de oorspronkelijke arbeidsovereenkomst definitief zou geweigerd hebben; dat uit het feit dat beroepene zich na de beëindiging van de

stakingsperiode terug op het werk aanbod dient afgeleid dat zijn deelneming aan de stakingsbeweging geen ander doel nastreefde dan het zich solidariseren met de werknemersgemeenschap waartoe hij behoorde in haar poging om, door een tijdelijk en collectief optreden, verbeterde arbeidsvoorwaarden te verwerven; dat beroepster derhalve ten onrechte betoogt dat deze houding een verbrekingsdaad inhield; dat, bij ontstentenis van enige wilsuiting van één van beide partijen om de overeenkomst te schorsen, dient aanvaard dat het tijdelijk niet verrichten van de arbeid in hoofde van beroepene enerzijds en het tijdelijk niet betalen van het loon door beroepster anderzijds de feitelijke schorsing van de uitvoering van de overeenkomst inhielden; dat deze schorsingsperiode echter een einde nam op het ogenblik waarop beroepene opnieuw van zijn arbeidsbereidheid liet blijken;

Wat de niet tewerkstelling betreft na het verstrijken van de stakingsperiode:

Overwegende dat het voorgebrachte C-4 formulier enerzijds vermeldt dat beroepene op 13/3/1964 afgedankt werd en anderzijds dat laatstgenoemde het werk beëindigde «gedurende» de staking; dat dit document aldus een tegenstrijdigheid inhoudt, vermits het de «afdanking» situeert op een ogenblik waarop de beëindiging van de overeenkomst naar de eigen verklaring van beroepster ingevolge de staking reeds door het feit van beroepene zelf voltrokken was; dat het C-4 formulier een louter administratief document ten behoeve van de R.V.A. uitmaakt; dat dit laatste zich niet tot de werknemers rechtstreeks richt en niet tot hoofddoel heeft deze laatsten omtrent een gebeurlijke beslissing tot eenzijdige verbreking van de overeenkomst in te lichten; dat de aflevering van het C-4 formulier in hoofddoel erop gericht is de rechten van de werknemer op de werkloosheidsvergoeding te bepalen; dat de vermeldingen in bedoeld document slechts als bewijsmiddel kunnen weerhouden worden in de mate waarin zij in ondubbelzinnige bewoordingen uitgedrukt zijn en niet door andere verklaringen of begeleidende omstandigheden tegengesproken worden; dat uit de vermelding in dit document dat beroepene zelf het werk had beëindigd, alsmede uit het feit dat beroepene vanaf 13/4/1964 terug werd tewerkgesteld dient afgeleid dat het niet in de bedoeling lag van beroepster de overeenkomst eenzijdig en op definitieve wijze te beëindigen;

Overwegende dat aldus dient onderzocht of de uitvoering van de overeenkomst tijdens de periode begrepen tussen 13/3/1964 en 13/4/1964 wettelijk geschorst was; dat het hierbij nochtans niet zou volstaan, zoals beroepster betoogt, vast te stellen dat de niet uitvoering van de overeenkomst aan een geval van overmacht te wijten was om tot de niet-toepasselijkheid van de bepalingen van artikel 28 quater van de wet op de arbeidsovereenkomst te besluiten; dat, zelfs indien het gebrek aan werk wegens economische oorzaken aan een geval van overmacht te wijten is, bedoelde bepalingen niettemin hun toepassing vinden indien overigens vaststaat dat de werkloosheid te wijten is aan gebrek aan werk wegens economische oorzaken; dat uit de economie van Hoofdstuk III bis van de wet op de arbeidsovereenkomst inderdaad duidelijk blijkt dat de algemene bepalingen van artikel 28, eerste en tweede lid betreffende de rechtsgevolgen van de door overmacht onstane gebeurtenissen slechts hun toepassing vinden in zoverre de wet op de arbeidsovereenkomst geen bijzondere bepalingen voor welbepaalde gevallen van overmacht voorziet; dat aldus de technische stoomis (artikel 28, derde en volgende leden), het ongeval, de ziekte (artikel 28 bis), enz., kenmerkende gevallen van overmacht uitmaken, waarop, niet tegenstaande de bepalingen van artikel 28 eerste en tweede lid, de desbetreffende bijzondere bepalingen onver-

minderd hun volle toepassing vinden; dat in casu aldus enkel dient onderzocht of de niet-tewerkstelling van beroepene tijdens de periode begrepen tussen 13 maart en 13 april 1964 het gevolg was van gebrek aan werk wegens economische oorzaken; dat beroepster zelf verklaart dat de niet-tewerkstelling tijdens bedoelde periode aan een gebrek aan werk te wijten was; dat omtrent de inhoud van de termen «economische oorzaken» in de voorbereidende werken van de wet van 10/12/1962 werd verduidelijkt dat deze «uitermate moeilijk te bepalen is, zo talrijk en verscheiden zijn deze oorzaken in de praktijk»; dat bedoelde werken hieromtrent verder verklaren dat de bedoelde oorzaken deze zijn «waarvoor het in de onderneming bestaande arbeidsritme onmogelijk kan gehandhaafd worden. Men mag er zich niet op beroepen, wanneer het gebrek aan werk voortvloeit uit een gebrekkige organisatie van de onderneming of uit het wanbeheer van de werkgever. De economische oorzaken kunnen worden ingeroepen in een periode van economische hoogconjunctuur of laagconjunctuur» (Mem.v.toel. - Doc. nr 369 - nr 1 - K. v. Volksv. - 1-6-1962 - blz. 5); dat uit de door beroepster voorgebrachte middelen blijkt dat het gebrek aan werk voortvloeide uit een gebrek aan bestellingen; dat de aanwezigheid of de afwezigheid van bestellingen factoren uitmaken welke op de meest essentiële wijze het economische leven van de onderneming raken; dat niet kan geloochend worden dat deze oorzaak, welke het gebrek aan werk tot gevolg heeft, een «economisch» karakter draagt; dat beroepster de rechtstreekse en de onrechtstreekse oorzaak verwart, waar zij betoogt dat «het gebrek aan werk veroorzaakt werd door het gebrek aan werklieden, dan wanneer, in geval van gebrek aan werk tengevolge van economische oorzaak er teveel werklieden zijn voor de uitvoering van de beschikbare bestellingen»; dat in casu inderdaad enkel dient vastgesteld dat op 13-3-1964 teveel werklieden aanwezig waren om de op dat ogenblik beschikbare bestellingen uit te voeren; dat deze feiten de toepassing van artikel 28 quater tot gevolg hebben;

Overwegende dat ingevolge bedoelde bepalingen de uitvoering van de overeenkomst nochtans enkel mits inachtneming van de daarin vastgestelde verwittigingsprocedure kon geschorst worden; dat beroepster tevergeefs betoogt dat zij in de onmogelijkheid verkeerde, gelet op de staking, zeven dagen op voorhand van de overwogen schorsing mededeling te geven; dat een dergelijke onmogelijkheid inderdaad enkel tot gevolg kon hebben dat zij zich niet op de uitzonderingsbepalingen van artikel 28 quater kon beroepen en slechts na een werkhervatting van 7 dagen tot de overwogen schorsing kon overgaan; dat, ingevolge dit verzuim, toepassing dient gemaakt van artikel 28 quater, par. 6, eerste lid van de wet op de arbeidsovereenkomst; dat beroepster derhalve, wegens het niet eerbiedigen van het bepaalde in artikel 28 quater, par. 2 betreffende de formaliteiten van kennisgeving, gehouden is aan beroepene «zijn normaal loon te betalen tijdens de periode van 7 dagen te rekenen vanaf de eerste dag van de werkelijke schorsing van de uitvoering van de overeenkomst»; dat dit bedrag dient vastgesteld op F. 2.013,50;

#### Om deze redenen:

Verklaart het beroep ontvankelijk en gegrond in de mate waarin het betoogt dat beroepster op 13 maart 1964 geen einde stelde aan de tussen partijen gesloten arbeidsovereenkomst, doch ongegrond in de mate waarin het ertoe strekt de oorspronkelijke eis van beroepene in zijn geheel te horen afwijzen en beroepene tot de kosten van beide gedingen te horen veroordelen; zegt voor recht dat de uitvoering van de tussen partijen gesloten arbeidsover-

eenkomst gedurende de periode begrepen tussen 13-3-1964 en 13-4-1964 bij gebrek aan werk wegens economische redenen geschorst was en dat beroepster naliet de bij artikel 28 quater, par. 2 van de wet op de arbeidsovereenkomst vastgestelde formaliteiten van kennisgeving na te leven; vernietigt derhalve het vonnis a quo en, opnieuw

rechtdoende, veroordeelt beroepster om aan beroepene te betalen als loon over een periode van zeven dagen ingaande op 13-3-1964, de som van F. 2.013,50, verhoogd met de gerechtelijke intresten; verwijst beroepster in de kosten van het geding in eerste aanleg en beide partijen, ieder voor de helft, in de kosten van het geding in beroep.

## INGEZONDEN BIJDRAGE

### Overtredingen van de wet op de Stedebouw Hypothecaire openbaarheid van de rechtsvorderingen

Wanneer een overtreding van de wet op de Stedebouw het voorwerp wordt van een geding, kan de rechter geropen zijn, uitspraak te doen over drie voorwerpen:

1. de strafvordering;
2. de vordering tot herstel van de plaatsen in hun vroegere staat;
3. een eis tot vernietiging van titels van verkrijging.

Ingeval, nu, de rechter het herstel van de plaatsen in hun vroegere staat beveelt, zou het kunnen gebeuren dat, het onroerend goed inmiddels verkocht geworden zijnde, het vonnis niet zou kunnen uitgevoerd worden tegen de nieuwe eigenaar, aangezien hetzelfde niet tegen hem werd gegeven.

En, bij inwilliging van de eis tot vernietiging van 'n titel, zou het mogelijk zijn dat de eigenaar-eiser zijn goed inmiddels toch zou hebben verkocht aan een derde, die, ingevolge de vernietiging van de titel van zijn verkoper, zijn eigendomsrecht zou zien vervliegen.

Hypothecaire openbaarheid, alleen, kan zulke toestanden voorkomen.

De Wet op de Stedebouw heeft deze openbaarheid geregeld, doch enkel in verband met het herstel van de plaatsen in hun vroegere staat. Het komt de gerechtsdeurwaarder toe, deze openbaarheid te doen tot stand komen.

Wat de gevorderde vernietiging van titels betreft, moest de Wet op de Stedebouw geen bijzondere schikkingen treffen. Hier dient eenvoudig toepassing gedaan van de hypotheekwet van 16 december 1851, waarvan artikelen 3 en 84 een bijzondere openbaarheid inrichten, door een inschrijving op de kant van de overschrijving van de aangevochten titels. Waar het aanzoeken van deze openbaarheid niet aan de gerechtsdeurwaarder is opgelegd, verdient zij de bijzondere aandacht van de rechters, de griffiers en de advocaten.

Beschouwen wij de zaken van naderbij.

#### Overschrijving bevolen door de wet op de Stedebouw

De wet van 29 maart 1962, houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedebouw, beveelt de overschrijving op het hypotheekkantoor voor twee tekeningen door de gerechtsdeurwaarder (art. 69):

1° De wet voorziet correctionele straffen voor de overtreding van zekere bepalingen betreffende de bouwvergunning en de verkavelingsvergunning. Deze straffen gelden voor de betrokken eigenaars en voor alle andere personen die betrokken zijn bij de uitvoering of het instandhouden van niet-vergunde werken of verkavelingen (art. 64). Indien daartoe grond bestaat, beveelt de correctionele rechtbank de plaats in de vroegere staat te herstellen, en, zo het om een overtreding in zake verkaveling gaat, kan zij ook, op verzoek van de kopers van de

kavels, de vernietiging van hun titel van verkrijging uitspreken (1) - (art. 65). De dagvaarding voor de *correctionele rechtbank*, ingevolge bedoelde overtredingen, moet, ten verzoeken van de gerechtsdeurwaarder die het exploit heeft opgemaakt, overgeschreven worden op het hypotheekkantoor van het gebied waarin de goederen gelegen zijn.

2° Wanneer werken of verkavelingen hebben plaats gehad bij overtreding van de wet, kan het herstellen van de plaatsen in hun vroegere staat, ook voor de *burgerlijke rechtbank* gevorderd worden, zulks, samen of afzonderlijk, door de gemachtigde ambtenaar van het bestuur van Stedebouw, door het college van burgemeester en schepenen of door de benadeelde derde. De benadeelde partij kan, bovendien, de vernietiging vorderen van de akte op grond waarvan het goed is verkaveld (art. 67). Het exploit tot inleiding van deze vordering voor de burgerlijke rechtbank moet eveneens, ten verzoeken van de gerechtsdeurwaarder, op het hypotheekkantoor worden overgeschreven.

*Critische beschouwingen* — Is de overschrijving van bedoelde exploten van dagvaardiging te verklaren in het raam van ons hypothecair stelsel?

Het algemeen verbod om, zonder behoorlijke bouwvergunning, te bouwen, af te breken, te herbouwen, enz., betekent een *wettelijke servituut van algemeen nut*, waarmee elk onroerend goed bewaard is. Evenzo is het verbod om, zonder vergunning van de verkaveling, over te gaan tot de vrijwillige tekoopstelling of verkoop van een perceel dat begrepen is in een verkaveling die bestemd is tot het bouwen van woningen, een *wettelijke servituut van algemeen nut*, die elk onroerend goed bezwaard dat vatbaar is voor verkaveling met het oog op het bouwen van woningen.

Zulke servituten ontstaan niet uit een rechtsbehandeling; zij volgen uit de enkele aard of de enkele ligging van het goed, zegge, uit *rechtsfeiten sensu stricto*, waaraan de wet de servituut als rechtsgevolg hecht. Zulke feiten hebben openbaarheid uit zich zelf. Ook is de overschrijving op het hypotheekkantoor niet ingesteld voor de openbaarheid daarvan (DE PAGE, VII, nr. 961; — GENIN, of *Rép. prat. du droit b.*, v° *Hypothèques*, nr. 76; — LEPINOIS, I, nr. 6; — MARTOU, I, nr. 13). Het doel van de voorgeschreven overschrijving ligt dus elders.

Deze overschrijving kan echter niet bedoeld zijn om openbaarheid te geven aan de eventuele vordering tot vernietiging van de titels van verkrijging, die de kopers van de kavels kunnen doen wanneer het om een overtreding in zake verkaveling gaat (art. 65), of aan de eventuele vordering door de benadeelde partij, van de vernietiging van de akte op grond waarvan het goed is verkaveld (art. 67). Want de wet beveelt de overschrijving ook dan wanneer geen vernietiging van titel of akte wordt gevorderd. Wordt zulke vordering wél gedaan, dan

is daarvoor trouwens een andere hypothecaire formaliteit te vervullen: de *inschrijving op de kant der overschrijving van de titel* waarvan de vernietiging wordt gevorderd, en, in voorkomend geval, op de kant der overschrijving van de laatste overgeschreven titel; zonder deze kanttekening wordt de vordering tot vernietiging van de titel niet ontvangen door de rechter (Hypotheekwet van 16 december 1851, art. 3). En deze kanttekening is vereist, ongeacht de wijze waarop de vordering wordt gedaan: dagvaarding voor de burgerlijke rechtbank of aanstelling van burgerlijke partij bij de correctionele rechtbank (Verg. GENIN, nr. 501; — LEPINOIS, I, nr. 265; — MARTOU, I, nr. 135; — DE PAGE, VII, nr. 1095).

Het doel van de opgelegde overschrijving kan dan niet anders zijn, dan de derden ervan te verwittigen dat de *bestaande gebouwen of werken* tot stand gebracht werden in strijd met de wet, en dat zij *blootgesteld zijn aan verplichtend verdwijnen*, door het herstel van de plaatsen in hun vroegere staat, herstel dat zowel door de correctionele rechtbank, buiten de straf, als door de burgerlijke rechtbank kan worden bevolen.

Deze bedreiging ontstaat zowel door de dagvaarding voor de *correctionele* rechtbank, als door het exploit waarbij de gemachtigde ambtenaar van het bestuur van Stedebouw, of het college van burgemeester en schepenen, of de benadeelde derden de eis voor de *burgerlijke* rechtbank doen brengen.

Alhoewel zij in strijd met de wet tot stand kwamen, behoren de aangebrachte gebouwen of werken aan de eigenaar van de grond. Nu strekt bedoelde dagvaarding of inleidend exploit tot het bekomen van een rechterlijke uitspraak die de wegruiming daarvan beveelt, wegruiming waartoe zelfs derden kunnen gemachtigd worden (door de correctionele rechtbank: de burgemeester of de gemachtigde ambtenaar; door de burgerlijke rechtbank: het college van burgemeester en schepenen, de gemachtigde ambtenaar en de benadeelde derden). De dagvaarding houdt aldus de vordering in, tot ontneming van een recht dat uiteraard een attribuut is van het eigendomsrecht van het goed: het recht op de gebouwen en de werken. Echter is een inwilliging van de vordering nodig voor de totstandkoming van deze beknotting van het eigendomsrecht, die een wijziging brengt in de juridische toestand van het onroerend goed dat het voorwerp van de overtreding is. Niet de dagvaarding, maar de rechterlijke uitspraak is dus een rechtshandeling welke, naar wens van artikel 1 van de hypotheekwet, openbaarheid moet bekomen door overschrijving op het hypotheekkantoor. En zou derhalve principieel geen aanleiding zijn tot openbaarheid door overschrijving, zolang er geen vonnis bestaat dat de wegruiming van de gebouwen en werken beveelt.

Maar de wetgever heeft gewild dat, in afwachting van de rechterlijke uitspraak, de bij overtreding aangebrachte gebouwen en werken met onbeschikbaarheid zouden geslagen zijn tegenover de derden, opdat, wanneer het rechterlijk bevel tot wegruiming zal gegeven zijn, de uitvoering ervan niet zou kunnen verhinderd worden door derden die het goed inmiddels zouden hebben verkregen en hun titel van verkrijging zouden hebben laten overschrijven.

Waar, nu, de onbeschikbaarheid tegenover derden normaal niet kan volgen uit een eenvoudige dagvaarding, heeft de wet echter, door de overschrijving ervan te bevelen, haar wil te kennen gegeven, dat, vanaf de dag van deze publicitaire formaliteit, dit rechtsgevolg evenwel zal verbonden zijn aan de dagvaarding, en dat dezelve met dit rechtsgevolg zal tegenstelbaar zijn aan de derden.

Bedoelde onbeschikbaarheid zou men best kunnen vergelijken met deze welke, door de overschrijving, het rechtsgevolg wordt van het bevel dat een uitvoerend beslag op onroerend goed voorafgaat, bevel dat enkel de

bedreiging met beslag behelst en dus ook normaal uit zich zelf de onbeschikbaarheid van het goed niet kan doen ontstaan.

*Gevolg van de overschrijving* — Zoals we aantoonen ver zekert de overschrijving de tegenstelbaarheid-aan derden van de dagvaarding die, door deze formaliteit, de onbeschikbaarheid van de gebouwen en werken als rechtsgevolg voortbrengt. Deze openbaarheid verwittigt alle derden. Zij zal voor gevolg hebben dat al degenen die van de rechter het recht zullen bekomen de plaatsen in hun vroegere staat te herstellen, zich op de uitspraak van de rechter zullen kunnen beroepen tegen alle derden-verkrijgers, wier titels van verkrijging op het ogenblik van bedoelde overschrijving niet waren overgeschreven.

*Opdracht en verantwoordelijkheid van de gerechtsdeurwaarder* — Artikel 69, 1e alinea, van de wet van 29 maart 1962 gelast uitdrukkelijk de gerechtsdeurwaarder met het vorderen van de *overschrijving* van de door hem betekende dagvaarding voor de correctionele rechtbank of het door hem opgemaakte exploit tot inleiding van het geding voor de burgerlijke rechtbank. Daaruit volgt, ingeval van nalating van deze formaliteit, zijn verantwoordelijkheid voor de eventuele onmogelijkheid van uitvoering van het vonnis tegen derden-verkrijgers.

Met het oog op de overschrijving, moet het exploit van de gerechtsdeurwaarder vermelding houden van de kadastrale gegevens van het onroerend goed dat het voorwerp van de overtreding is, alsmede de identificering van de eigenaar ervan in de vorm en onder de sanctie die in artikel 12 van de wet van 10 oktober 1913 zijn bepaald (zelfde artikel 69, 2e al., van de wet van 29 maart 1962).

*Kanttekening op grond van artikel 3 van de hypotheekwet* — Ingeval de *vernietiging* gevorderd wordt van de titel van verkrijging of van de akte op grond waarvan het goed is verkaveld, is de overschrijving van de dagvaarding of het inleidend exploit niet de enige vereiste hypothecaire formaliteit. Zoals hoger reeds aangetoond, is er alsdan ook aanleiding tot een inschrijving op de kant van de overschrijving van de titel of akte waarvan de vernietiging wordt gevorderd, en, in voorkomend geval, op de kant van de overschrijving van de laatste overgeschreven titel, en moet deze *kanttekening* verricht zijn opdat de rechter de eis tot vernietiging zou mogen ontvangen (Hypotheekwet van 16 december 1851, art. 3).

Dit heeft voor gevolg dat, ingeval van vervolging op strafrechtelijk gebied, de koper, die de vernietiging van zijn titel van verkrijging wil verzoeken, zich niet op om het even welke wijze burgerlijke partij kan stellen bij het geding; hij zal verplicht zijn zulks te doen door de betekening van een exploit van gerechtsdeurwaarder, omdat de voorgeschreven kanttekening noodzakelijk moet berusten op een authentieke akte.

Op wie, nu, rust de last deze formaliteit te aanzoeken? Wel verplicht de wet de gerechtsdeurwaarder zijn inleidend exploit of dagvaarding te doen overschrijven. Maar zij legt hem de last niet op, te zorgen voor de eventueel vereiste kanttekening. De belanghebbende partij en haar advocaat staan dus in voor het vervullen van deze formaliteit, waarvan de ontvankelijkheid van de eis tot vernietiging afhangt. Wel verstaan, kan de gerechtsdeurwaarder, met zijn instemming, daartoe opdracht van hen ontvangen.

*Latere kanttekeningen* — a) *Kanttekening bij de overschrijving van het exploit* — Op de kant van de overschrijving van de dagvaarding of het inleidend exploit, worden vermeld:

1° iedere in de zaak gewezen beslissing, op de wijze

voorgeschreven bij artikel 84. 2/ van de hypotheekwet (art. 69, 3e al.) ;

2° het certificaat van de gemachtigde ambtenaar van het bestuur van Stedebouw, vaststellende dat het vonnis werd uitgevoerd (art. 69, 4e al.) (2).

De wet voorziet *geen doorhaling* van de overschrijving. Deze zal derhalve samen met de kanttekeningen, altijd blijven voorkomen in de hypothecaire getuigsschriften, ook na afwijzing van de eis of na de uitvoering van het vonnis van inwilliging. Hier past de wet impliciet de algemene regel toe, dat een overschrijving nooit kan worden doorgehaald. Maar deze algemene regel is geen volstreekte regel. Naar de economie van de hypothecaire wetgeving, kan doorhaling wél gedaan worden van zodanige overschrijving waarbij de openbaarheid verzekerd wordt van rechtshandelingen die enkel strekken tot *beperking van de beschikbaarheid* van onroerende zakelijke rechten, van zodra deze beperking ophoudt. Alzo regelt de Wet de doorhaling van de overschrijving van het beslag op onroerend goed, deze van de overschrijving van het voorzitterlijk verbod, aan een echtgenoot, om bepaalde onroerende goederen te vervreemden zonder de medewerking van de andere echtgenoot, enz.

Wij vragen ons af, waarom ook de Wet op de Stedebouw de doorhaling niet heeft toegelaten, zowel na afwijzing van de eis, als, ingeval van inwilliging, na uitvoering van het vonnis. Welk belang kan het voor derden nog hebben, te weten dat een eis tot wegruiming van bestaande gebouwen of werken werd ingeleid, en dat deze eis werd afgewezen, — of dat de wegruiming werd bevolen van gebouwen of werken die, ingevolge de uitvoering van het rechterlijk bevel tot wegruiming, niet eens meer bestaan? Hier lijkt ons een leemte aanwezig, die door de wet zou dienen aangevuld.

b) *Kanttekening bij de overschrijving van de aangevochten titel* — Zo de gewezen beslissing moet vermeld worden op de kant van de overschrijving van de dagvaarding of het inleidend exploit (zie al. 1e), dan moet zij bovendien — ingeval zij slaat op een eis tot vernietiging van de titel van verkrijging of van akte op grond waarvan het goed is verkaveld — ingeschreven worden achter de kanttekening die gedaan werd bij de overschrijving van die titel of akte, en, eventueel, van de laatste overgeschreven titel, kanttekening die de eis tot vernietiging deed kennen. En dan mogen de griffiers geen uitgifte van het vonnis afgeven, voordat hun behoorlijk bewezen is dat deze inschrijving is gedaan (Hypotheekwet, art. 2e en 3e al.).

K. BERGE.

Ere-hypotheekbewaarder

(1) De tekst zegt: « bevelen ». De Franse tekst is meer nauwkeurig: « prononcer ».

(2) De Nederlandse tekst van artikel 69, 4e alinea, zegt op weinig gelukkige wijze: het certificaat dat de tenuitvoerlegging van het vonnis vaststelt. Kan er sprake zijn van tenuitvoerlegging, ingeval de veroordeelde zelf het vonnis vrijwillig zou uitvoeren?

## BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen

Inleiding van Mr. A. Le Paige  
op het Gerechtelijk Wetboek.

Was het de angst voor het onbekende of de honger naar nog meer wetenschap die een driehonderdtal confraters, mede enkele magistraten naar het Groot Auditorium van

het Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken deed gaan teneinde zich te horen konfronteren met de principes van het Gerechtelijk Recht, op dergelijke klare en preciese wijze uiteengezet door Mr. A. Le Paige, hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Brussel? Vermoedelijk zullen het wel beide elementen geweest zijn die Voorzitter Segers in zijn inleiding de gelegenheid gaven namens de Vlaamse Conferentie een zo talrijk gehoor van harte welkom te heten.

Mr. A. Lepaige gaf dan — en op welke deskundige manier — een overzicht van de belangrijkste principes van het nieuwe Gerechtelijk Wetboek o.m. het streven naar zoveel mogelijk uniformiteit voor alle rechtsmachten qua procedure; het feit dat de partijen weliswaar de leiding van het proces blijven behouden, maar dat anderzijds de macht van de rechter werd uitgebreid en de drastische beperkingen van het formalisme.

De voordrachtgever weidde dan ook uit over de essentiële wijzigingen en nieuwigheden van het Gerechtelijk Wetboek, zoals de termijnen van verzet en beroep, de mogelijkheid van schriftelijke behandeling, de mogelijkheid voor partijen te opteren voor de oproeping bij gerechtsbrief of dagvaarding, de nieuwe regeling in verband met de expertise, de speciale procedure voor de Vrederechter bij middel van eenzijdig verzoekschrift om een vonnis uit te lokken voor niet betwiste schuldverderingen, de instelling van de beslagrechter enz.

Mr. A. Le Paige onderwierp dit alles aan een kritisch onderzoek, besprak de voor- en nadelen van de nieuw ontworpen rechtspleging aan de hand van en in vergelijking met de oude regelen en het dient gezegd dat de Koninklijke Commissaris en de wetgever, die dit omvangrijk werk hebben tot stand gebracht, in Mr. Le Paige een ernstige verdediger van hun oeuvre mochten vinden.

Tot slot dankte President H. Segers, even gevat als steeds, Mr. Le Paige voor zijn glasheldere uiteenzetting.

### Mr. A. Fimmers over de Rubenscantate.

Om het jaar 1968 waardig te sluiten is een select aantal leden van de Vlaamse Conferentie te Antwerpen ingegaan op de uitnodiging van het Bestuur tot de voordracht van haar gewezen Voorzitter Mr. Antoon Fimmers over het grootste meesterwerk van Peter Benoit « De Rubenscantate ».

Met een verbazende kennis van zaken heeft Mr. Fimmers zijn toehoorders geboeid en dit prachtig muzikaal epos — welluidend getuigenis van Vlaanderens' grootheid — doen herleven aan de hand van een unieke opname door de voordrachtgever mede gerealiseerd tijdens de uitvoering van de cantate op de Grote Markt te Antwerpen met 900 uitvoerders onder leiding van Lodewijk De Vocht.

Bij wijze van inleiding situeerde Mr. Fimmers vooraf tekst en muziek in zijn tijd, waarna hij de diverse delen van het werk ontleedde en op elk muzikaal thema nader inging om dan tenslotte de ganse uitvoering ten gehore te brengen.

De welsprekendheid van Mr. Fimmers is de leden van de Antwerpse Balie en velen daarbuiten wel bekend; dat deze oud-voorzitter van de Vlaamse Conferentie ook dergelijke muzikale grootmeester is, kon echter niemand vermoeden.

Vanzelfsprekend is een avond van de Vlaamse Conferentie zonder een inleidend- en slotwoord van haar Voorzitter ondenkbaar. En eens te meer nam Mr. H. Segers deze zoete last op zich op een ongemeen spirituele en hartelijke wijze.